

MENNTA- OG MENNINGARMÁLARÁÐUNEYTIÐ

Handbók um velferð og öryggi barna í grunnskólum

Handbók um velferð og öryggi barna í grunnskólum

ISBN 978-9935-436-46-7

© 2014 Mennta- og menningarmálaráðuneytið

1. útgáfa ágúst 2014

Uppfærð ágúst 2015

Uppfærð mars 2018

Útgefandi: Mennta- og menningarmálaráðuneytið

Umsjón: Menntamálastofnun

Efnisyfirlit

Efnisyfirlit	3
Kynning á handbók um öryggi og velferð barna í grunnskólum	6
1 Lög, reglugerðir, námskrár og fleira sem gildir um grunnskóla	7
2 Velferð barna og ungmenna	8
2.1 Sýn skólans á velferð	8
2.2 Forvarnir	11
2.3 Réttur barna	11
2.4 Tilkynningaskylda til barnaverndarnefnda	12
2.5 Skólabragur	12
2.6 Starf skóla gegn ofbeldi	13
2.6.1 Leikskólinn	13
2.6.2 Grunnskólinn	13
3 Netöryggi	14
4 Slysavarnir og líkamlegt öryggi	15
4.1 Forvarnir og fræðsla	15
4.1.1 Fræðsla starfsmanna um öryggismál	15
4.2 Öryggisferlar og viðbragðsáætlanir	16
4.2.1 Hlutverk og ábyrgð	16
4.2.2 Reglubundnar æfingar á öryggisferlum	16
4.2.3 Tegundir viðbragðsáætlana	17
4.2.4 Grunnupplýsingar um nemanda vegna slysa og bráðaveikinda	17
4.2.5 Nauðsynlegar upplýsingar um barn vegna slysa og bráðaveikinda	17
4.3 Sjúkrakassi	18
4.3.1 Notkunarreglur sjúkrakassa	18
4.3.2 Listi yfir innihald sjúkrakassa	18
4.4 Öryggisatriði í upphafi skólagöngu í nýjum skóla	19
5 Öryggi í námsumhverfi	20
5.1 Fyrirbyggjandi aðgerðir	20
5.1.1 Starfsmenn	20
5.1.2 Skólastofur	20
5.1.3 Hljóðvist	20
5.1.4 Rödd og raddvernd	21
5.1.5 Matmálstímar	21
5.1.6 Húsgögn	21
5.1.7 Hurðir, hurðapumpur og klemmuvarnir	21
5.1.8 Opnanleg fög	22
5.1.9 Gluggakistur	22
5.1.10 Gardínubönd	22
5.1.11 Miðstöðvarofnar, rafmagnssofnar, blöndunartæki og heitt vatn	22
5.1.12 Stigar og tröppur	22
5.1.13 Salerni	22
5.1.14 Eldhús	23
5.1.15 Eiturefni og eitradar plöntur	23
5.1.16 Rafmagnsöryggi	23
5.1.17 Kerti og eldfim efni	23
5.2 Námsgögn og leikföng	23
5.2.1 CE merkingar	23
5.3 Íþróttahús	24
5.3.1 Ábyrgð íþróttakennara	24
5.4 Sund	24
5.4.1 Ábyrgð skólastjóra og sundkennara	24
5.5 Námsumhverfi úti	24
5.5.1 Starfsmenn	25

5.5.2	Lýsing	25
5.5.3	Ljósastaurar, girðingar og hlið úr járn	25
5.5.4	Ruslaskýli, tunnur og gámar	25
5.5.5	Hjólastandar	25
5.5.6	Umferð og bílastæði við skólalóð	26
5.5.7	Göngu- og hjólaleiðir barna í skólann	26
5.5.8	Akstur með aðföng og önnur umferð á skólalóðinni	26
5.5.9	Göngustígar og gangstéttar	26
5.5.10	Tröppur, rampar og handrið	26
5.5.11	Hálka	27
5.5.12	Leikvallatæki	27
6	Eftirlit	28
6.1	Innra eftirlit	28
6.1.1	Eftirlit starfsmanna	28
7	Öryggi í skólaferðalögum	30
7.1	Strætisvagna- og rútuferðir	30
7.2	Bátsferðir	30
7.3	Akstur með börn í bílum starfsmanna	31
8	Slys	32
8.1	Að hefja skyndihjálp og sinna barni þar til sjúkrabíll kemur	32
8.1.1	Að koma ró á svæðið - Hinn slasaði gengur alltaf fyrir	32
8.2	Fyrstur á slysstað	32
8.3	Fjögur skref skyndihjálpar	33
8.4	Greiningarstig áverka	33
8.5	Hringt á sjúkrabíl og sjúkrakassi sóttur	33
8.6	Hvernig á að hringja í Neyðarlínuna - 112	33
8.7	Viðbrögð gagnvart vitnum og öðrum börnum á slysstað	34
8.8	Tilkynning til foreldra um slys á barni	34
8.8.1	Slys sem ekki eru talin lífshættuleg	34
8.8.2	Lífshættulegt ástand	35
8.9	Eftir slys	35
8.9.1	Skráning slysa í skólum	35
8.9.2	Hvenær á að skrá slys í skóla?	35
8.9.3	Að hverju þarf að gæta þegar skráð er?	35
8.9.4	Undirritun foreldra á slysaskráningarblaðið og afrit af því	36
8.9.5	Hvað er gert við slysaskráningarblöðin?	36
8.10	Lögregluskýrsla	36
8.10.1	Slys á börnum sem gera skal lögregluskýrslu um	36
8.11	Endurskoðun öryggismála eftir slys	37
8.11.1	Viðtal við foreldra eftir alvarlegt slys	37
8.11.2	Skólaráð og foreldrafélag	38
8.12	Tilkynning á slysi - Hvert ber að tilkynna?	38
8.12.1	Tilkynning til rekstraraðila	38
8.12.2	Heilbrigðiseftirlit	38
8.12.3	Tilkynningar til tryggingafélaga	38
9	Almannavarnir og viðbrögð við eldvörnum og náttúruvá	39
9.1	Rýming	39
9.2	Eldvarnir	40
9.3	Náttúruvá	40
9.3.1	Loftgæði og svifryk	40
9.3.2	Eldgos	40
9.3.3	Eldingar	41
9.3.4	Fárviðri	41
9.3.5	Jarðskjálftar	41
9.3.6	Snjóflóð og aurskriður	41
9.3.7	Jökulhlaup	42
9.3.8	Flóðbylgjur	42

10	Áhugavert lesefni og viðaukar	43
10.1	Áhugavert lesefni	43
10.2	Viðaukar	43
10.3	Tillaga að gátlista fyrir umsjónarkennara vegna eineltismáls	44
10.4	Tillaga að viðbrögðum og vinnuferli starfsfólks grunnskóla við samskiptavanda og einelti	46
10.5	Tillaga að skráningarblaði vegna eineltis	47
10.6	Tillaga að skráningu á úrvinnslu eineltismála	48
10.7	Tillaga að spurningalistum um viðhorf, líðan og aðstæður nemenda	49
10.7.1	Kennarar	49
10.7.2	Allir starfsmenn	50
10.7.3	Foreldrar	51
10.7.4	Nemendur – Aðstæður í skólanum	52
10.7.5	Nemendur - Samskipti	53
10.7.6	Nemendur – Ábyrgð	54
10.7.7	Nemendur - Nám og námsaðstoð	55
10.8	Tillaga að verklagsreglum sveitarfélaga um tilkynningu til foreldra vegna alvarlegra eða lífshættulegra slysa á börnum	56
10.9	Tillaga að eyðublaði vegna grunnupplýsinga um nemanda vegna slysa og bráðaveikinda	57
10.10	Tillaga að skipulagi við undirbúning ferða á vegum skóla	58
10.11	Tillaga að verklagi við strætisvagnaferðir	59
10.12	Tillaga að slysaskráningablaði fyrir skóla	60
10.13	Nokkur góð ráð um gönguleiðir barna í skólann	61
10.14	Tillaga að gátlista um forvarnir gegn ofbeldi, einelti og kynferðislegu áreiti	62

Kynning á handbók um öryggi og velferð barna í grunnskólum

Handbókin er unnin í samvinnu mennta- og menningarmálaráðuneytis og Sambands íslenskra sveitarfélaga með hliðsjón af [reglugerð um gerð og búnað grunnskólahúsnæðis og skólalóða nr. 657/2009](#). Í reglugerðinni segir að sveitarstjórn skuli útbúa handbók fyrir starfsfólk grunnskóla með leiðbeinandi reglum um öryggi barna og slysavarnir í grunnskólum. Leiðbeiningar þessar skulu grundvallaðar á gildandi lögum og reglugerðum um öryggis-, skipulags- og byggingarmál og samræmdum starfsleyfisskilyrðum fyrir grunnskóla, sbr. [lög nr. 7/1998 um hollustuhætti og mengunarvarnir](#), með síðari breytingum. Leiðbeiningar þessar skulu staðfestar af sveitarstjórn sem jafnframt skal sjá um að þær séu aðgengilegar almenningi á heimasíðu skólans eða sveitarfélagsins eða með öðrum hætti og kynntar í skólasamfélaginu. Sambandi íslenskra sveitarfélaga og mennta- og menningarmálaráðuneyti ber að móta leiðbeiningar um gerð slíkrar handbókar. Handbókin er mun ítarlegri en reglugerðin segir til um og er það gert til að auðvelda sveitarstjórnnum að uppfylla ákvæði reglugerðarinnar.

Handbókin er ætluð sveitarstjórnnum, rekstraraðilum, skólastjórnendum, kennurum og öðrum sem starfa í grunnskólum til stuðnings við gerð öryggishandbókar, öryggisáætlana og viðbragðsáætlana fyrir grunnskóla. Handbókina má nýta í heild sinni eða nýta þá þætti sem henta hverju sinni. Mikilvægt er að í öryggishandbók fyrir starfsfólk grunnskóla sé tæpt á öllum þeim þáttum sem koma fram í handbók þessari. Handbókin tekur ekki til sértækra öryggismála vegna barna með bráðaofnæmi, líkamlega eða andlega sjúkdóma, eða fötlun þar sem fyrir hvert slíkt barn gæti þurft að gera sértækar ráðstafanir.

Handbókin er fyrst og fremst ætluð sem uppflettirit til að auðvelda notendum að fylgja eftir þeim lögum og reglugerðum sem gilda um grunnskólann og umhverfi hans.

Uppsetningu handbókarinnar er ætlað að auðvelda notendum að finna upplýsingar um hina mismunandi þætti öryggismála. Markmiðið með handbókinni er að setja fram á aðgengilegan hátt upplýsingar um öll öryggisatriði sem huga þarf að í daglegum rekstri og starfi grunnskóla.

Handbókinni er skipt í 10 meginkafla en hverjum meginkafla síðan skipt í undirkafla til að auðvelda leit að sértækum þáttum. Meginkaflar handbókarinnar eru:

- Lög, reglugerðir og námskrár sem gilda um grunnskóla
- Velferð barna og ungmenna
- Netöryggi
- Slysavarnir og líkamlegt öryggi
- Öryggi í námsumhverfi
- Eftirlit
- Öryggi í ferðum á vegum grunnskóla
- Slys
- Almannavarnir og viðbrögð við eldvörnum og náttúruvá
- Áhugavert lesefni og viðaukar

Handbókinni er ætlað að vera rammi um sameiginlega vinnu allra í skólasamfélaginu að velferð nemenda og byggir á efni sem Herdís Storgaard og Þorlákur Helgason unnu fyrir mennta- og menningarmálaráðuneyti. Mennta- og menningarmálaráðuneyti hefur falið Menntamálastofnun umsjón, vistun og uppfærslu handbókanna fyrir leikskóla og grunnskóla.

1 Lög, reglugerðir, námskrár og fleira sem gildir um grunnskóla

- [Aðalnámskrá grunnskóla](#)
- [Barnalög, nr. 76/2003](#)
- [Barnaverndarlög, nr. 80/2002](#)
- [Byggingarreglugerð, nr. 112/2012](#)
- [Lög um almannavarnir, nr. 82/2008](#)
- [Lög um grunnskóla, nr. 91/2008](#)
- [Lög um samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins \(Barnasáttmálinn\), nr. 19/2013](#)
- [Lög um öryggi vöru og opinbera markaðsgæslu, nr. 134/1995](#)
- [Reglugerð um ábyrgð og skyldur aðila skólasamfélagsins í grunnskólum, nr. 1040/2011](#)
- [Reglugerð um hollustuhætti, nr. 941/2002](#)
- [Reglugerð um mat og eftirlit í grunnskólum og upplýsingaskyldu sveitarstjórna um skólahald, nr. 658/2009](#)
- [Reglugerð um meðhöndlun úrgangs, nr. 737/2003.](#)
- [Reglugerð um notkun öryggis- og verndarbúnaðar í ökutækjum, nr. 348/2007](#)
- [Reglugerð um gerð og búnað grunnskólahúsnæðis og skólalóða, nr. 657/2009](#)
- [Reglugerð um öryggi leikfanga og markaðssetningu þeirra á Evrópska efnahagssvæðinu, nr. 944/2014](#)
- [Reglugerð um öryggi leikvallatækja og leiksvæða og eftirlit með þeim, nr. 942/2002](#)
- [Reglur um skólaakstur í grunnskóla, nr. 656/2009](#)
- [Stjórnarskrá Lýðveldisins Íslands, nr. 33/1944, með síðari tíma breytingum](#)
- [Leiðbeiningar Sambands íslenskra sveitarfélaga á grundvelli 13. gr. reglugerðar um ábyrgð og skyldur aðila skólasamfélagsins í grunnskólum](#)

2 Velferð barna og ungmenna

Skólinn er gríðastaður barnanna og mikil ábyrgð hvílir á starfsfólki að hlúa að börnum og veita þeim öryggi í daglegu starfi. Velferð allra er sameiginlegt verkefni en félagsleg staða nemenda og starfsmanna er ólík. Það er mikilvægt að nemandi njóti bernsku sinnar og eigi góðar minningar úr skóla.

Þegar fjallað er um velferð nemenda er horft til þriggja þátta, þeir eru:

- Félagslegt öryggi nemenda og að þeir séu metnir út frá eigin verðleikum.
- Tilfinningalegt öryggi nemenda sem finna væntumþykju annarra.
- Traust þar sem nemendur átta sig á að þeir geti treyst þeim sem eru að mennta þá.

Með ofbeldi er í þessari handbók átt við andlegt, líkamlegt og kynferðislegt ofbeldi í öllum birtingarmyndum þess.

- *Börnum skal tryggð í lögum sú vernd og umönnun sem velferð þeirra krefst* ([Stjórnarskrá Lýðveldisins Íslands](#)). Markmið laga og reglugerða um skólahald er meðal annars að tryggja að nemendum líði vel. Mikilvægt er að þeir búi við öryggi og að gagnkvæmt traust ríki í skólasamfélaginu.

Kaflar tvö og þrjú eiga við um leik- og grunnskóla og er í þeim stuðst við lög, reglugerðir og aðalnámskrár fyrir bæði skólastigin. Þar sem talað er um nemanda eða barn er átt við barn eða ungmenni í leik- eða grunnskóla.

2.1 Sýn skólans á velferð

Bernsku- og unglingsárin eru mikilvægt skeið í ævi hvers einstaklings og eiga skólar að leitast við að haga störfum sínum í sem fyllstu samræmi við stöðu og þarfir barna og unglunga. Skólastarfið miðar að virkri þátttöku þeirra í lýðræðissamfélagi innan skóla sem utan. Í lögum um leik- og grunnskóla eru skýrar áherslur á öryggi og velferð og hvatt er til góðs og farsæls samstarfs allra sem að skólasamfélaginu koma. Allir geta verið sammála um að nemendur eigi rétt á að eiga góðar minningar úr skóla hvort heldur er úr námi, félagslífi eða tilfinningalega. Barn sem líður vel í skóla, á góða vini og getur tekið beinan þátt í að móta góðan skóla er líklegri til að ná árangri í skóla og það hefur áhrif á skólabrag. Góður árangur barns í skóla hefur einnig áhrif á heilsufar þess. Barn sem býr við tilfinningalegt og félagslegt öryggi í skóla er líklegt til að geta metið stöðu sína og náð árangri á eigin forsendum.

Samkvæmt [reglugerð um ábyrgð og skyldur aðila skólasamfélagsins í grunnskólum, nr. 1040/2011](#) skulu skólar vinna sameiginlega sýn og stefnu um velferð og birta í skólanámskrá. Mikilvægt er að hvoru tveggja sé skilgreint, unnið sé að því að styrkja ímynd skólans og skapa sameiginlegan skilning meðal starfsmanna, nemenda, foreldra og grenndarsamfélagsins. Í skólasamfélaginu er lögð rækt við að vinna að almennri velferð nemenda og gegn andfélagslegri hegðun í hverju svo sem hún kann að birtast svo sem einelti, öðru ofbeldi og niðurlægingu.

Ekki er til sambærileg reglugerð fyrir leikskóla en í lögum um [leikskóla, nr. 90/2008](#) segir að meginmarkmið uppeldis og kennslu í leikskóla skuli meðal annars vera að:

- hlúa að börnum andlega, vitsmunalega og líkamlega í samræmi við þarfir hvers og eins svo að börnin fái notið bernsku sinnar
- stuðla að vísýni barna og efla siðferðisvitund þeirra
- leggja grundvöll að því að börn verði sjálfstæðir, virkir og ábyrgir þátttakendur í lýðræðisþjóðfélagi
- rækta hæfileika barna til tjáningar og sköpunar í þeim tilgangi m.a. að styrkja sjálfsmynd þeirra, heilbrigðisvitund, öryggi og hæfni til mannlegra samskipta.

Skólinn er, næst á eftir heimili barnsins, mikilvægasta umhverfi þess og þar mótast meðal annars félags- og tilfinningaþroski að hluta. Því er mikilvægt að skólar móti sér sýn á velferð og birti hana í skólanámskrá sinni.

Hér að neðan eru talin upp nokkur atriði sem vert er að hafa til hliðsjónar við mótun heildarsýnar skóla á velferð nemenda:

- Markmið um aukna velferð nemenda er samvinnuverkefni skóla og heimilis.
- Skólinn skilgreini í hverju jákvæður skólabragur felst og móti leiðir til að viðhalda honum. Starfsfólk skóla, nemendur og foreldrar skulu í sameiningu leggja áherslu á að móta og viðhalda góðum starfsanda í skólanum og jákvæðum skólabrag.
- Leggja skal áherslu á styrkleika barna og hæfni. Leitast skal við að vinna að fjölbreyttum viðfangsefnum og starfsháttum til að koma til móts við mismunandi námsþarfir ólíkra einstaklinga og stuðla að alhliða þroska, velferð og menntun hvers og eins.
- Helstu þættir heilbrigðis sem leggja þarf áherslu á eru: jákvæð sjálfsmynd, hreyfing, næring, hvíld, andleg vellíðan, góð samskipti, ábyrgð, öryggi, hreinlæti, kynheilbrigði og skilningur á eigin tilfinningum og annarra.
- Skólinn skal vinna markvisst að forvörnum þar sem hugað er að félagslegri vellíðan og velferð nemenda.
- Skólinn er griðastaður barna þar sem þau eiga að finna til öryggis. Hafa skal að leiðarljósi að börn og unglingar þarfnast verndar og leiðsagnar fullorðinna.
- Nemendur eiga rétt á að láta skoðanir sínar í ljós í málum sem þá varða og skal tekið réttmætt tillit til skoðana þeirra.
- Nemendur eiga að fá tækifæri til að skiptast á skoðunum við önnur börn og fullorðna þar sem þau finna lausnir í sameiningu og miðla málum.
- Þarfir og áhugi barna ættu að vera sá grunnur sem mótast umhverfi og starfshætti skólans. Starfsfólk skóla skal grípa til viðeigandi ráðstafana ef þörf krefur þannig að öll börn fái sem best notið sín miðað við þroska og þarfir hvers og eins.
- Ofbeldi, einelti og annað andfélagslegt atferli skal aldrei liðið. Skólinn skal grípa til viðeigandi ráðstafana til að uppræta slíkt atferli, koma í veg fyrir að það þróist til að bæta umhverfi nemenda.
- Starfsfólk skóla ber ábyrgð á að börnum líði vel í skólanum.

Í skólasamfélaginu á nemandi að fá tækifæri til að þroska og nýta hæfileika sína og njóta bernsku sinnar. Skólinn á, í samstarfi við foreldra, að kappkosta að fylgjast með og efla alhliða þroska allra barna, veita þeim hollt og hvetjandi uppeldisumhverfi og stuðla að öryggi þeirra og vellíðan.

Samkvæmt aðalnámskrá eru starfshættir skóla og samskipti allra aðila ekki síður mikilvæg en önnur viðfangsefni til að ná markmiðum skólanna og stuðla að velferð og menntun. Starfshættir skólanna skulu mótast af umburðarlyndi og jafnrétti, lýðræðislegu samstarfi og ábyrgð.

Námsárangur byggir á forsendum nemandans sjálfs, samskiptum og samkennd með vinum og félögum og samskiptum við kennara, annað starfsfólk sem og af upplifun nemandans um eigin stöðu. Æskilegt er að nemandinn taki þátt í aðgerðum til að móta vinsamlegt umhverfi í skólanum.

Foreldrar eru hluti af skólasamfélaginu og er mikilvægt að traust og virðing ríki milli heimilis og skóla. Foreldrar nemenda skulu gæta hagsmuna barna sinna. Þeir skulu hafa náð samráð við starfsfólk skóla, fylgjast með skólagöngu barna sinna og veita þær upplýsingar sem kunna að skipta máli fyrir skólustarfið og velferð barnanna. Foreldrum ber að greina skólanum frá þeim þáttum sem kunna að hafa áhrif á námsframvindu, ástundun og hegðun, svo sem um vanlíðan barna sinna og áföll sem gætu haft áhrif á skólagöngu þeirra, sem og þegar breytingar verða á högum þeirra og aðstæðum.

Í [reglugerð um ábyrgð og skyldur aðila skólasamfélagsins í grunnskólum, nr. 1040/2011](#) segir að skólastjórnendum og kennurum beri að eiga samstarf við foreldra um hegðun, líðan og samskipti barna þeirra. Umsjónarkennarar skulu upplýsa foreldra reglulega um skólabrag og bekkjaranda og leita eftir uppbyggjandi samstarfi við foreldrahópinn um hvorutveggja. Þetta á einnig vel við um leikskólann.

Skólar eiga að hafa frumkvæði að því að stuðla að góðu samstarfi heimilis og skóla með það að markmiði að tryggja farsælt skólustarf, almenna velferð og öryggi nemenda. Kennurum og öðru starfsfólki ber að sýna fjölbreyttum fjölskyldugerðum, menningu og aðstæðum skilning og virðingu.

Í leikskóla á að leggja áherslu á sjálfstæði og frumkvæði og hvetja hvert barn til að taka ábyrgð á sjálfu sér. Eftirfarandi leiðarljós í aðalnámskrá leikskóla eiga að vísa leikskólum veginn í mótun leikskólustarfs um velferð. Starfsfólk leikskóla, í samráði við foreldra og börn, þarf að koma sér saman um hvernig starf leikskólans tekur mið af leiðarljósunum og skrá aðferðir og leiðir í skólanámskrá leikskólans:

- Leikskóli á að vera lýðræðislegur vettvangur og lærdómssamfélag þar sem starfsfólk, foreldrar og börn eru virkir þátttakendur og hafa áhrif á ákvarðanir um málefni leikskólans.
- Starfshættir leikskóla eiga að hvetja til samvinnu og samstarfs milli barna, starfsfólks, foreldra og nærsamfélags.
- Leikskóli á að vera samfélag þar sem hver einstaklingur nýtur virðingar og leggur sitt af mörkum.
- Leikskólustarf skal byggjast á jafnrétti, virðingu fyrir margbreytileika mannlífsins og öðrum menningarheimum.
- Virða skal rétt allra sem þar dvelja, óháð kynferði, bakgrunni, aðstæðum eða getu og leitast við að koma til móts við þarfir allra.
- Starfshættir leikskóla eiga að stuðla að því að börn læri að bera virðingu og umhyggju fyrir öðru fólk og þrói með sér samkennd, tillitssemi og vináttu.
- Í leikskóla á að stuðla að því að börn þrói með sér jákvæða sjálfsmynd með því að virða sérstöðu og sjónarmið hvers einstaklings.

Í [reglugerð um ábyrgð og skyldur aðila skólasamfélagsins í grunnskólum, nr. 1040/2011](#) eru eftirfarandi markmið:

Að nemendur geti notið bernsku sinnar í skólustarfi, notið hæfileika sinna og séu öruggir í öllu starfi á vegum skólans.

Að stuðla að ábyrgð nemenda á eigin námi, hegðun og samskiptum með hliðsjón af aldri, þroska og aðstæðum að öðru leyti.

Að allir í skólasamfélaginu kappkosti í sameiningu að stuðla að og viðhalda góðum starfsanda og jákvæðum skólabrag, þar sem öryggi, vellíðan og heilbrigði eru leiðarljós.

Að stuðla að góðu samstarfi og samráði milli foreldra og skóla um nám nemenda, hegðun og samskipti og stuðla að gagnkvæmu trausti allra aðila í skólasamfélaginu, gagnkvæmri virðingu, samábyrgð, kurteislegri framkomu og tillitssemi.

Að haldið sé uppi námsaga þar sem tekið er tillit til þarfa nemenda, þroska og hæfni með áherslu á mannréttindi, jafnrétti, lýðræðisleg vinnubrögð og bann við mismunun af öllu tagi.

Að hver grunnskóli setji sér skólareglur með skýrum viðbrögðum við brotum á reglunum, að úrræði og viðbrögð stuðli að jákvæðri hegðun og miði að því að rækta persónuþroska og hæfni nemenda.

2.2 Forvarnir

Skólinn skal vinna markvisst að forvörnum með því að stuðla markvisst að velferð barna og farsælli skólagöngu þeirra þar sem hugað er að andlegri, líkamlegri og félagslegri vellíðan. Fræðsla til starfsmanna, foreldra og nemenda er mikilvægur þáttur forvarna.

Góð heilsa er undirstaða velfarnaðar í námi og starfi og virkrar þátttöku í samfélaginu. Heilsa er skilgreind sem líkamleg, andleg og félagsleg velferð. Líðan barns hefur áhrif á sjálfsmynd þess, hvort það hefur trú á eigin hæfni og er áhugasamt og sýnir vilja og getu til að takast á við mismunandi viðfangsefni. Daglegar athafnir í skóla eiga að stuðla að líkamlegri og andlegri vellíðan barns og góðri heilsu. Í skólum gefst tækifæri til að efla heilbrigði og stuðla markvisst að velferð og vellíðan óháð efnahag og aðstæðum á heimili nemenda. Starfsfólk skóla skal ávallt bera velferð nemenda fyrir brjósti og leggja sig fram um að tryggja öryggi, vellíðan og vinnufrið til þess að þeir geti notið skólagöngu sinnar. Almenn menntun miðar að því að efla sjálfsskilning einstaklingsins og hæfni hans til að leysa hlutverk sín í flóknu samfélagi. Hugtakið hæfni felur í sér þekkingu og leikni og er samofið siðferðilegum viðhorfum nemenda. Nemendur þurfa að vita hvað þeir kunna og hvað þeir geta og hvernig best er að beita þekkingu sinni og leikni til að hafa áhrif á umhverfi sitt og bæta það. Hæfni er þannig meira en þekking og leikni, hún felur einnig í sér viðhorf og siðferðisstyrk, tilfinningar og sköpunarmátt, félagsfærni og frumkvæði.

Upplifun nemenda er mikilvægt atriði í að styrkja velferð þeirra. Það hvernig nemendur upplifa stöðu sína og gengi í skólanum hefur þar áhrif sem og ytri aðstæður eins og skólahúsnæði.

Allt skiptir þetta máli og hefur mismikil áhrif á líðan nemenda. Hafa skal í huga að mælikvarði fullorðinna á þægilegu umhverfi þarf ekki að fara saman við mat barna og unglinga. Spurningalistar sem lagðir eru fyrir nemendur, foreldra og starfsfólk eru leiðbeinandi um mat á líðan nemenda og beina sjónum að jákvæðum aðstæðum og þeim sem þarf að bæta. Eins geta þeir verið til stuðnings reglubundnum viðtölum við nemendur og foreldra. [Tillögur að spurningalistum má finna í viðauka.](#)

2.3 Réttur barna

Allir nemendur eiga rétt á að stunda nám við sitt hæfi. Tækifærin eiga að vera jöfn óháð atgervi og aðstæðum hvers og eins. Jafnrétti til náms þýðir að nemandi eru sköpuð bestu skilyrði á hans forsendum, óháð félagslegri og námslegri stöðu. Nemendur eiga að njóta styrkleika sinna og þeim á að leiðbeina til að draga þá fram. Nemandi sem stöðugt upplifir að verða undir og ná ekki settu marki, finnur fyrir vanlíðan og vanmætti í skóla. Leggja skal áherslu á styrkleika barna og þörf þeirra fyrir

vernd og leiðsögn fullorðinna. Skólum ber að sinna forvarnarstarfi með því að stuðla markvisst að velferð barna og farsælli skólagöngu þeirra. Starfsfólk skóla skal grípa til viðeigandi ráðstafana ef þörf krefur þannig að öll börn fái notið sín sem best.

[Samkvæmt barnalögum, nr. 76/2003](#), á barn rétt á að lifa, þroskast og njóta verndar, umönnunar og annarra réttinda í samræmi við aldur sinn og þroska og án mismununar af nokkru tagi. Óheimilt er að beita barn hvers kyns ofbeldi eða annarri vanvirðandi háttsemi. Það sem barni er fyrir bestu skal ávallt hafa forgang þegar teknar eru ákvarðanir um málefni þess. Barn á rétt á að láta skoðanir sínar í ljós í öllum málum sem það varðar og skal tekið réttmætt tillit til skoðana þess í samræmi við aldur og þroska.

Í [samningi Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins, nr. 18/1992](#), segir að með hliðsjón af réttindum og skyldum foreldra eða lögráðamanna, eða annarra sem bera ábyrgð að lögum á börnum, skuldbinda aðildarríki sig til að tryggja börnum þá vernd og umönnun sem velferð þeirra krefst og skulu þau í því skyni gera allar nauðsynlegar ráðstafanir á sviði löggjafar og stjórnsýslu.

Í [barnaverndarlögum, nr. 80/2002](#), segir að allir sem hafi uppeldi og umönnun barna með höndum skuli sýna þeim virðingu og umhyggju og óheimilt er með öllu að beita börn ofbeldi eða annarri vanvirðandi háttsemi.

2.4 Tilkynningaskylda til barnaverndarnefnda

Í [barnaverndarlögum, nr. 80/2002](#), stendur að hverjum þeim sem stöðu sinnar og starfa vegna hefur afskipti af málefnum barna og verður í starfi sínu var við að barn búi við óviðunandi uppeldisskilyrði, verði fyrir áreitni eða ofbeldi, eða að barn stofni heilsu sinni og þroska í alvarlega hættu, sé skylt að gera barnaverndarnefnd viðvart. Sérstaklega er skólastjórum, kennurum, þroskaþjálfum og öðrum þeim sem koma að málefnum barna í skólasamfélaginu skylt að fylgjast með hegðun, uppeldi og aðbúnaði barna og gera barnaverndarnefnd viðvart ef ætla má að aðstæður barns séu óviðunandi. Tilkynningaskylda gengur framár ákvæðum laga eða siðareglna um þagnarskyldu viðkomandi starfsstétta.

Á vef Barnaverndarstofu má finna [verklagsreglur um tilkynningaskyldu starfsmanna leik-, grunn- og framhaldsskóla til barnaverndarnefnda](#).

2.5 Skólabragur

Jákvæður skólabragur sem verndar og styrkir nemandann byggir meðal annars á þátttöku hans. Jákvætt námsumhverfi og gott skólahúsnæði stuðlar að góðum námsárangri.

Þættir sem skipta máli eru meðal annars:

- Hvernig er ytra umhverfi? Er skólaumhverfi bjart og hlýtt, henta aðstæður samskiptum við vini?
- Hvernig er innra umhverfi? Skólabragur, samskiptamáti, áhrif nemenda, hafa nemendur komið að mótun umhverfis og aðstæðna?
- Hvernig eru skilaboð frá þeim fullorðnu? Dæmi: „Þú sem nemandi skiptir máli og við viljum að þú lærir.“
- Hvernig er búið að öryggi barna? Er starfsmaður alltaf til staðar og geta nemendur treyst honum til að bregðast við og grípa inn í aðstæður?

- Hvernig er félagsstaða foreldra? Hún getur verið misjöfn og haft áhrif á samskipti heimilis og skóla.

2.6 Starf skóla gegn ofbeldi

2.6.1 Leikskólinn

Í lögum og reglugerðum er ekki kveðið á um skyldur leikskóla til að móta sér stefnu um aðgerðir gegn ofbeldi. Andi laga um leikskóla og aðalnámskrá leikskóla felur þó í sér hvatningu til að leikskólar setji sér stefnu til að koma í veg fyrir og bregðast við líkamlegu, andlegu og félagslegu ofbeldi og félagslegri einangrun. Leikskólar geta nýtt sér þær tillögur sem fram koma í kaflanum hér að neðan um grunnskólann.

2.6.2 Grunnskólinn

Í 7. grein [reglugerðar um ábyrgð og skyldur aðila í skólasamfélaginu í grunnskólum, nr. 1040/2011](#) segir að allir skólar skuli hafa heildstæða stefnu fyrir skólann til að fyrirbyggja og bregðast við líkamlegu, andlegu og félagslegu ofbeldi og félagslegri einangrun. Skólum ber að setja sér aðgerðaáætlun gegn einelti með virkri viðbragðsáætlun til að takast á við eineltismál í skólanum. Áætlunin skal ná til allrar starfsemi og alls starfsfólks skóla og skal kveða á um skyldur þess til að vinna gegn einelti með ábyrgum og virkum hætti. Áætlunin skal ná til allra nemenda og styrkja þá til að bera virðingu hver fyrir öðrum, sýna tillitssemi og samkennd og taka afstöðu gegn einelti.

Aðgerðir gegn einelti eru órjúfanlegur þáttur í að skapa nemendum öruggt umhverfi og taka til skólans í heild, einstakra námshópa og einstaklinga. Hver kennari ber ábyrgð á að framfylgja með virkum og ábyrgum hætti aðgerðaáætlun skólans gegn einelti og skólastjóri ber ábyrgð á að starfið sé samhæft.

Eineltisáætlun á að vera virk í skólanum. Traust og vellíðan nemanda byggir á að honum sé ekki strítt eða hann niðurlægður á annan hátt. Nemandi á að geta treyst starfsfólki skólans til að grípa inn í aðstæður og skipta sér af sé þess þörf. Kanna þarf reglulega eðli og umfang eineltis í skólum, kynna niðurstöður og nýta þær til úrbóta. Aðgerðaáætlun gegn einelti er hluti af skólanámskrá og er kynnt sérstaklega eftir því sem þurfa þykir og skal birt opinberlega.

Aðilar skólasamfélagsins (foreldrar og forráðamenn nemenda, nemandi, starfsfólk skóla, stjórnendur skóla), auk annarra aðila sem starfa með börnum í skóla-, frístunda- eða tómstundastarfi sem hefur stoð í grunnskólalögum geta óskað eftir aðstoð [fagráðs eineltismála í grunn- og framhaldsskólum](#) ef ekki tekst að finna viðunandi lausn innan skóla eða sveitarfélags þrátt fyrir ítrekaðar tilraunir og aðkomu sérfræðipjónustu. Ráðuneytið gefur út verklagsreglur um starfsemi fagráðsins, málsmeðferð og eftirfylgni að höfðu samráði við Samband íslenskra sveitarfélaga.

Einnig er mikilvægt að skólar setji sér áætlanir um viðbrögð við ofbeldi og verklagsreglur fyrir starfsfólk um tilkynningar vegna ofbeldis sem það verður vitni að eða verður áskynja um í störfum sínum. Tillaga að gátlista um forvarnir gegn ofbeldi, einelti og kynferðislegu áreiti er í viðauka 10.15.

3 Netöryggi

SAFT (Samfélag, fjölskylda og tækni) og samtökin Heimili og skóli hafa í samvinnu við mennta- og menningarmálaráðuneyti tekið saman [almenn viðmið um birtingu myndefnis, meðferð upplýsinga um börn á netinu og notkun samfélagsmiðla](#). Viðmiðin gilda einkum um heimasíður skóla, íþróttafélaga og annarra sem koma að æskulýðs- og tómstundastarfi.

Hægt er að tilkynna um ólöglegt og óviðeigandi efni á neti í gegnum [ábendingahnapp Barnaheilla](#).

4 Slysavarnir og líkamlegt öryggi

Þessi hluti handbókarinnar á við um grunnskóla og er stuðst við lög, reglugerðir og aðalnámskrá. Handbókinni er meðal annars ætlað að vera leiðarvísir við gerð viðbragðsáætlana fyrir grunnskóla.

4.1 Forvarnir og fræðsla

Allir starfsmenn skóla (bæði fastráðnir og lausráðnir) þurfa að kunna skyndihjálp og viðhalda þeirri þekkingu með því að fara yfir og æfa reglulega viðbrögð við slysum og vá. Mikilvægt er að allir starfsmenn skólans kunni að bregðast við slysi á fumlausan hátt og er það á ábyrgð skólustjóra að svo sé. Hann ætti einnig að sjá til þess að haldið sé námskeið í slysavörnum og skyndihjálp annað hvert ár þar sem starfsmenn endurnýja skyndihjálparréttindi sín. Þeir sem halda slysavarnarnámskeið fyrir starfsmenn skóla skulu hafa til þess bæra þekkingu og reynslu. Einnig er mikilvægt að starfsmenn skóla æfi reglulega viðbrögð við mismunandi slysum.

Þegar nýir starfsmenn hefja störf í skólanum er mikilvægt að þeir komist á námskeið í slysavörnum og skyndihjálp eins fljótt og auðið er.

Skólustjóri á að hafa yfirlit yfir alla starfsmenn sem hafa lokið skyndihjálparnámskeiði. Bent er á að gott er að halda yfirlit yfir þá starfsmenn sem hafa farið á slysavarnarnámskeið í öryggishandbók skólans.

Allt starfsfólk skóla ber ábyrgð á börnum meðan þau eru í skólanum og verður að grípa inn í ef barn sýnir af sér hegðun sem getur leitt til slysa. Starfsfólk þarf að vera meðvitað um hvaða hættur geta leynst í skólum og umhverfi þeirra og hvar.

Skólahjúkrunarfræðingar sinna minniháttar slysum og meta áverka þegar þeir eru á staðnum en annars er það hlutverk starfsmanna skólans.

Nauðsynlegt er að tryggja að kennarar hafi ávallt yfirlit yfir réttan fjölda nemenda í umsjá þeirra hverju sinni.

4.1.1 Fræðsla starfsmanna um öryggismál

Öryggi nemenda í skólum ætti að vera forgangsmál. Það er því mikilvægt að allir starfsmenn fái þjálfun í öryggismálum. Mikilvægt er að þjálfun í öryggismálum byrji um leið og starfsmenn taka til starfa og að því sé fylgt eftir að þeir öðlist færni í öryggismálum.

Það sem þarf að hafa í huga fyrir alla starfsmenn er meðal annars:

- Námskeið um slysavarnir og skyndihjálp annað hvert ár til að starfsmenn geti endurnýjað skyndihjálparréttindi sín.
- Árleg könnun á kunnáttu og þekkingu starfsmanna í öryggismálum og viðbrögðum skólans við slysum, bruna og annarri vá.
- Regluleg þjálfun starfsmanna í viðbragðsáætlunum og öryggisferlum skólans.

Fyrir nýja starfsmenn þarf sérstaklega að huga að:

- Kynningu á viðbragðsáætlunum og öryggisferlum skólans.
- Kynningu á staðsetningu sjúkrakassa og öryggisupplýsinga.
- Slysavarnanámskeiði eins fljótt og auðið er.

4.2 Öryggisferlar og viðbragðsáætlanir

Skriflegir og virkir öryggisferlar eiga að vera í öllum grunnskólum og upplýsingar þurfa að vera á áberandi stað/stöðum. Mikilvægt er að slíkt svæði sé tilgreint sem neyðarstöð. Allt starfsfólk á að kunna öryggisferla skólans og hafa auðveldan aðgang að skriflegum upplýsingum um þá. Kynna þarf verkferla viðbragðsáætlana fyrir nýju starfsfólki og afleysingastarfsfólki á fyrstu starfsdögum þess í skólanum.

4.2.1 Hlutverk og ábyrgð

Skilgreina skal ábyrgð starfsmanna í starfslýsingu og hlutverk þeirra í viðbragðsáætlun. Allt starfsfólk á að vita hvert hlutverk þess er ef upp kemur neyðarástand. Stjórnendur öryggismála á vinnustað eiga að tryggja öryggi nemenda, eigið öryggi, öryggi starfsfólks og að unnið sé eftir viðbragðsáætlunum og gerð áhættumats. Áhættumat er áhrifarík aðferð við að tryggja hámarksöryggi nemenda í skólum. Áhættumat ætti að byggja á skráningu skóla á ofbeldisatvikum og slysum þar sem áverkar við slys eru flokkaðir á grundvelli alvarleika. Með því móti verður matið faglegt og hægt að fyrirbyggja að alvarlegir atburðir endurtaki sig.

4.2.2 Reglubundnar æfingar á öryggisferlum

Mikilvægt er að viðbrögð við ólíkum aðstæðum, svo sem alvarlegum slysum, eldi eða náttúruvá séu æfð reglulega.

Með því að æfa mismunandi viðbragðsáætlanir reglulega verður þekking og færni starfsfólks meiri og betri. Það eykur líkur á að unnt sé að bregðast fuðlaust við mismunandi aðstæðum.

Mikilvægt er að skólastjóri feli einum starfsmanni að fylgjast með æfingunni og skrá niður hvernig gengur þannig að ef upp koma vandamál sé til skráning að æfingu lokinni sem farið er yfir, það sem miður fór rætt og fundnar leiðir til úrbóta. Slíkt ferli er mjög lærdómsríkt og eykur öryggi starfsmanna.

Viðbragðsáætlanir vegna slyss og eldsvoða er mikilvægt að æfa tvisvar sinnum á ári.

Viðbragðsáætlun við vá er mikilvægt að æfa einu sinni á ári.

4.2.3 Tegundir viðbragðsáætlana

Gera þarf minnst fjórar ólíkar tegundir viðbragðsáætlana sem taka mið af hættunni.

Viðbrögð við slysi	Viðbrögð við eldsvoða	Viðbrögð við náttúruvá	Viðbrögð við hættum vegna hegðunar nemenda
Meta þarf ástand hins slasaða út frá þekkingu á skyndihjálpi. Hringja í 112	Koma öllum út og safna þeim saman á fyrirfram ákveðinn stað. Hringja í 112	Koma öllum í öruggt skjól og safna saman á fyrirfram ákveðinn stað. Hringja í 112	Fyrirbyggjandi aðgerðir Viðbrögð við ófyrirséðri og yfirvofandi hættu.
Tryggja öryggi á slysstað.	Nafnakall	Nafnakall	Eftirfylgni vegna einstakra atvika.
Veita slösuðum aðhlynningu.	Veita slösuðum aðhlynningu.	Veita slösuðum aðhlynningu.	Verklagsreglur Sambands íslenskra sveitarfélaga. Reglugerð um ábyrgð og skyldur aðila skólasamfélagsins í grunnskólum nr. 1040/2011

4.2.4 Grunnupplýsingar um nemanda vegna slysa og bráðaveikinda

Mikilvægt er að skólinn hafi grunnupplýsingar um nemendur í tengslum við bráðaofnæmi, sjúkdóma eða slysa sem getur þurft að bregðast við fyrirvaralaust. Upplýsingarnar þurfa að vera skriflegar og þær geymdar á aðgengilegan hátt þar sem allt starfsfólk skólans veit um þær og getur nálgast þær þegar þörf krefur. Staðurinn þar sem sjúkrakassinn er geymdur og aðrar upplýsingar um viðbrögð við eldsvoða, slysum eða náttúruvá gæti hentað.

Foreldrar bera fyrst og fremst ábyrgð á að slíkar upplýsingar séu réttar. Í byrjun hvers skólaárs er mikilvægt að skólinn hafi frumkvæði að því að yfirfara upplýsingarnar í samráði við foreldra og fái ávallt upplýsingar um breytingar.

4.2.5 Nauðsynlegar upplýsingar um barn vegna slysa og bráðaveikinda

- Nafn barns.
- Kennitala barns.
- Er barnið með ofnæmi? Nauðsynlegt er að skrá ofnæmi sem vitað er um.
- Er barnið, fatlað eða með greindan sjúkdóm? Mikilvægt er að skrá tegund fötlunar, heiti sjúkdóms og nafn læknis sem annast barnið.
- Tekur barnið lyf að staðaldri? Mikilvægt er að skrá heiti lyfs, magn og tímasetningu inntöku.
- Skrá ber nöfn foreldra, heimilisfang, heimasíma farsíma, vinnusíma og vinnustað. Nauðsynlegt er að skrá heiti vinnustað og heimilisfang og deild ef um stóran stað er að ræða.
- Skrá þarf nafn á þeim sem hafa á samband við ef ekki næst í foreldra, heimilisfang símanúmer, vinnusíma og vinnustað.
- Taka þarf fram ef foreldrar eiga erfitt með að skilja eða tala íslensku og tilgreina móðurmál þeirra.

4.3 Sjúkrakassi

Í sjúkrakassa á að vera sá búnaður sem talinn er upp í lista yfir innihald sjúkrakassa hér að neðan. Ef fleira er í kassanum getur það tafið starfsfólk við að finna það sem leitað er að. Allir starfsmenn skólans verða að kunna að nota þann búnað fumlaust sem í sjúkrakassanum er.

4.3.1 Notkunarreglur sjúkrakassa

Mikilvægt er að skólastjóri feli einum starfsmanni ábyrgð á sjúkrakassa. Ábyrgðarmaður sjúkrakassa/skólahjúkrunarfræðingur sér um að í honum sé ávallt sá búnaður sem þar á að vera. Eftir notkun á sjúkrakassa þarf ábyrgðarmaður að fara yfir innihald hans. Ef einhvern búnað vantar í kassann á að gera tafarlaugar úrbætur á því.

Fjöldi sjúkrakassa í hverjum skóla fer eftir stærð og gerð húsnæðis. Mikilvægt er að sjúkrakassi sé ávallt aðgengilegur, innan seilingar og að allir starfsmenn viti um staðsetningu hans.

- Í sjúkrakassanum á að vera listi yfir innihald.
- Sjúkrakassi þarf að vera aðgengilegur og auðveldur í flutningum.
- Mikilvægt er að notandi kynni sér innihald kassans og viti hvernig á að nota innihald hans.
- Æskilegt er að í skólanum sé til bakpoki sem nota á til fyrstu hjálpar og hægt er að taka með sér í vettvangsferðir.
- Handþvottur er mikilvægur áður en átt er við sár.
- Nota skal einnota hanska þegar blóð er meðhöndlað.
- Dauðhreinsað innihald kassans hefur takmarkaðan endingartíma. Útrunnum búnaði þarf að skipta út fyrir nýjan.
- Ekki geyma lyf í sjúkrakassanum. Samkvæmt [byggingarreglugerð nr. 112/2012](#) skulu lyf geymd í læstum hirslum.
- Mikilvægt er að fara yfir innihald sjúkrakassans eftir hverja notkun og fara reglulega yfir innihald hans með tilliti til fyrningardagsetninga.

4.3.2 Listi yfir innihald sjúkrakassa

- 1 rúlla plástur (bréfplástur, heftiplástur).
- 1 lítil skæri (stálskæri).
- 1 góð flísatöng (rifflluð).
- 1 stk. 10 cm krepbindi (teygjubindi) eða næsta stærð við.
- 1 stk. 7,5 cm krepbindi (teygjubindi) eða næsta stærð við.
- 1 stk. 5 cm krepbindi (teygjubindi) eða næsta stærð við.
- 1 pk. skyndiplástur 4 cm (tauplástur).
- 1 pk. skyndiplástur 6 cm (tauplástur).
- 1 fetill (þríhyrningur).
- 5 stk. 10-30 ml saltvatn 0,9%.
- 5 bómullarpinnar í lokuðu plasti (plastfilmu).
- 1 pk. 10x10 cm vasílingrisja.
- 1 pk. 5x5 cm vasílingrisja.
- 1 stk. sprauta 15 ml.
- 1 pk. 10x10 cm grisjur (5 stk.).
- 2 pk. 10x10 cm grisjur (1 stk.).
- 1 pk. 5x5 cm grisjur (5 stk.).
- 2 pk. 5x5 cm grisjur (1 stk.).
- 1 par af einnota latexfríum hönskum.
- 1 stk. einnota blástursgríma (vörn gegn smiti).

4.4 Öryggisatriði í upphafi skólagöngu í nýjum skóla

Góð samskipti foreldra og skóla eru grundvallaratriði þegar tryggja þarf öryggi barna. Þar sem foreldrar og skóli bera sameiginlega ábyrgð á öryggi barnsins á leið í og úr skóla er mikilvægt að kynna fyrir foreldrum hvaða öryggisreglur gilda í skólanum og hvernig heimilið og skólinn geta hjálpast að við að framfylgja þeim til að tryggja börnum hámarksöryggi. Mikilvægt er að setja upplýsingarnar á heimasíðu skólans og fjalla um öryggismál og viðbragðsáætlanir í skólanámskrá.

Eftirfarandi atriði er mikilvægt að kynna fyrir foreldrum:

- Reglur skólans.
- Aðferðir skólans við að tryggja jákvæðan skólabrag og öryggi nemenda.
- Viðbrögð í skóla ef barn hlýtur minniháttar meiðsli og hvað talin eru minniháttar meiðsli.
- Viðbrögð í skóla ef barn verður fyrir ofbeldi af einhverju tagi innan eða utan skóla eða hlýtur alvarleg meiðsli á skólatíma.
- Upplýsingar um nemanda vegna slysa og bráðaveikinda.
- Tryggingar skólans ef barnið slasast – hver ber kostnað.
- Þeir ferlar sem unnið er eftir þegar slys verður.
- Þeir ferlar sem unnið er eftir í kjölfar slyss.
- Fyrirkomulag öryggismála í skólanum og í öllu starfi hans.
- Örugg aðkoma gangandi og hjólandi barna að skóla.
- Öryggi í akstri skólabíla.
- Örugg aðkoma foreldra sem aka börnum í skóla.
- Öryggi í ferðalögum skólabarna.
- Vinnureglur skólans varðandi ofbeldi og einelti.
- Viðbrögð við náttúruvá – almannavarnir.
- Starf skólahjúkrunarfræðings – skólaheilsugæslu.

Í upphafi hvers skólaárs er mikilvægt að minna foreldra á ákveðin öryggisatriði svo sem öryggi barna á leið í og úr skóla hvort sem þau ganga, hjóla eða eru keyrð í skólann í einkabíl eða í skólabíl.

5 Öryggi í námsumhverfi

Húsnæði og skólalóðir skulu uppfylla kröfur [laga um grunnskóla, nr. 91/2008, reglugerðar um gerð og búnað grunnskólahúsnæðis og skólalóða, nr. 657/2009, aðalnámskrár grunnskóla, laga um aðbúnað, hollustuhætti og öryggi á vinnustöðum, nr. 46/1980, reglugerðar um öryggi leikvallartækja og leiksvæða og eftirlit með þeim, nr. 942/2002 ásamt reglugerð um vélar og tæknilegan búnað, nr. 1005/2009](#) og [Vinnuumhverfisvísi](#) Vinnueftirlits ríkisins um skóla þar sem við á. Einnig ber að uppfylla kröfur heilbrigðis- og byggingaryfirvalda til slíkra mannvirkja. Húsnæði, skólalóð og allur aðbúnaður þarf að vera þannig úr garði gerður að unnt sé að ná markmiðum laga um grunnskóla og aðalnámskrá grunnskóla. Er þar sérstaklega átt við að nemendum og starfsfólki skóla sé búið öruggt og heilsusamlegt vinnuumhverfi sem skapar öryggi og vellíðan svo sem varðandi hentugan húsbúnað, hljóðvist og lýsingu, fjölbreytni í náms- og leikaðstöðu og annan búnað.

5.1 Fyrirbyggjandi aðgerðir

Mikilvægt er að starfsfólk skóla sé meðvitað um þá hættu í nánasta umhverfi sem nemendum getur stafað af svo sem af tækjum og tólum og sjái fyrir þær hættur sem hugsanlega geta komið upp. Ganga þarf úr skugga um að ekki leynist hættur í umhverfi nemenda sem valdið geta slysum og því er mikilvægt að allt umhverfi sé eins öruggt og hægt er. Æskilegt er að reynt sé að koma í veg fyrir eins mikið og hægt er og gera áhættumat.

5.1.1 Starfsmenn

Meta þarf hverju sinni hversu margir starfsmenn þurfa að vera til staðar bæði í skólahúsnæðinu og á skólalóð. Ef starfsfólk þarf að bregða sér frá er mikilvægt að annað starfsfólk sé látið vita. Það hefur komið fyrir að slys eða ofbeldisatvik hafi orðið í og við skóla og enginn starfsmaður verið á svæðinu. Þessu hefði mögulega verið hægt að afstýra hefði starfsmaður verið til staðar.

5.1.2 Skólastofur

Við skipulag og framkvæmd vinnuumhverfis og vinnuaðstæðna í skólastofum skal taka mið af [Vinnuumhverfisvísi](#) Vinnueftirlits ríkisins ásamt öðrum þeim vinnuumhverfisvísium, lögum og reglugerðum sem þar er getið. Í verkmenntastofum skal sérstaklega hugað að öryggiskröfum um vélar, tæknilegan búnað, efnisnotkun, loftgæði og loftræstingu og aðgengi að fyrstu hjálp og taka mið af [reglugerð um vélar og tæknilegan búnað, nr. 1005/2009](#).

5.1.3 Hljóðvist

Hávaði hefur ekki einungis áhrif á heyrn og nám. Þekkt er að hávaði veldur streitu og getur haft aðrar neikvæðar afleiðingar á andlega og líkamlega líðan barna. Til að meta áhrif hávaða á nám og líðan nemenda í skólum er mikilvægt að við reglulegar kannanir sé spurt sérstaklega út í hljóðvist og vinnuaðstæður barna. Mikilvægt er að mælingar séu miðaðar við börn og unglinga og taki sérstakt tillit til heyrnar- og hljóðnæmni þeirra sem og þeirrar starfsemi sem fram fer í skólanum. Mikilvægt er að miðað sé við þau skilyrði sem þarf til þess að börn geti tileinkað sér nám. Ekki er nóg að miða við þau mörk hávaða sem beinlínis skemma heyrn. Mikilvægt er að allur búnaður sé keyptur með góða hljóðvist í huga. Á vef Umhverfisstofnunar eru [leiðbeiningar um hljóðvistarkröfur í umhverfi barna](#) þar sem meðal annars má finna góð ráð gegn hávaða í umhverfi barna. Taka skal mið af viðmiðum í [Vinnuumhverfisvísi](#) Vinnueftirlits ríkisins varðandi hávaða. Samband íslenskra sveitarfélaga og Kennarasamband Íslands hafa gefið út handbókina [Kennsluumhverfið - hlúum að rödd og hlustun](#) sem

nýta má við skipulagningu skólstarfs og umhverfis. Einnig er þar að finna lista yfir [hagnýt ráð sem eru til þess fallin að draga úr hávaða](#), en ýmislegt er hægt að gera til að draga úr hávaða með litlum tilkostnaði.

5.1.4 Rödd og raddvernd

Kennarar þurfa að kunna á atvinnutæki sitt, röddina, og vita hvað getur skaðað það. Rödd kennarans þarf að vera áheyrileg og geta gegnt ætlunarverki sínu, nemandinn þarf að hafa gagn af hlustun og umhverfið má ekki spilla þar fyrir. Reyndin er hins vegar sú að alltof oft vinna þessir þrír þættir – rödd, hlustun og umhverfi – illa saman. Það er mikilvægt að starfsmenn fái fræðslu um raddbeitingu, hvað geti skaðað röddina og leiðir til að koma í veg fyrir raddvandamál. Ættu skólar að huga að þeim þætti reglulega í starfsþróun sinni. Til þess mætti t.d. nota [fræðslumyndband um raddvernd og ráð til að draga úr raddþreytu](#) og bækling um [raddheilsu kennara](#).

5.1.5 Matmálstímar

Á matmálstíma, þegar heitur matur er á borðum, er mikilvægt að hugað sé að öryggi nemenda. Ef boðið er upp á heitar súpur eða annan heitan vökva fyrir börn þarf að gæta þess að ekki hellist yfir þau eða þau brenni sig á annan hátt. Mikilvægt er að setja reglur um öryggi í matmálstímum til að koma í veg fyrir brunaslys.

Mikilvægt er að hafa eftirlit með nemendum þegar þeir nota samlokugrill og örbylgjuofna þannig að nemendur eigi ekki á hættu að hella yfir sig heitum mat.

Margir skólar nota samfest borð og bekki á hjólum fyrir nemendur í matsal. Ef borð eða bekkir eru lagðir saman og þeim staflað upp þegar þeir eru ekki í notkun, er mikilvægt að gengið sé frá þeim þannig að þeir séu festir við vegg eða gengið frá þeim á annan tryggan hátt til að koma í veg fyrir slys.

5.1.6 Húsgögn

Bókaskápar og hillur á að festa við vegg óháð hæð. Ganga þarf frá öryggi þeirra á viðeigandi hátt t.d. með því að setja festingar á skápana sem auðvelt er að losa. Sé um varanlega staðsetningu slíkra innanstokksmuna að ræða á að koma fyrir festingu á veggjum. Slíkur frágangur er mikilvægur í tilvikum jarðskjálfta og ekki síst ef barn klifrar upp á skáp. Æskilegt er að velja skilrúm sem eru stöðug eða festa þau við vegg eða gólf.

Öll húsgögn á hjólum geta verið varasöm en þau eru valtari en hefðbundin húsgögn þrátt fyrir þyngd þeirra. Húsgögn á hjólum eiga einnig að vera föst við vegg eða gólf með festingum sem auðvelt er að losa og festa aftur. Ef notuð eru hljómtæki eða sjónvarpstæki á vögnum á að festa tækin niður á vagninn.

Stólar og borð eiga að vera stöðug. Ef þau eru völt eða hlutar þeirra farnir að losna er mikilvægt að strax sé gert við þau til að koma í veg fyrir slys.

5.1.7 Hurðir, hurðapumpur og klemmuvarnir

Slyshætta getur fylgt útidyrhurðum í skólum. Ganga þarf úr skugga um að hurðapumpa sé á útidyrhurð og að eftirlit sé með því að pumpan virki eins og til er ætlast.

Klemmuvarnir eiga að vera á öllum hurðum þar sem börn á yngsta stigi dvelja og þær þarf að yfirfara reglulega. Endingartími klemmuvarna er oft skemmri á útidyrhurðum vegna veðurfarsáhrifa á efnið í þeim.

Mikilvægt er að hurðastopparar séu settir upp fyrir ofan hurð. Varast ber að hafa hurðastoppara við gólf.

Til að koma í veg fyrir slys er mikilvægt að hafa stoppara á rennihurðum sem hindrar að þær skelli upp að vegg.

5.1.8 Opnanleg fög

Mikilvægt er að opnanleg fög séu með öryggislæsingu. Öryggislæsinguna þarf að stilla með þeim hætti að gluggaopið verði ekki meira en 9 cm. Í sumum byggingum eru gluggar notaðir sem neyðarútgangar. Opnanlegu fögin á þeim eru stór og verða að hafa læsingu sem auðvelt er að opna ef koma þarf fólki út úr brennandi húsi en vera þó þannig úr garði gerð að yngri börn geti ekki opnað hana.

Í byggingum með gluggum sem ná niður á gólf og þar sem aðgengi barna að þeim er auðvelt skal setja öryggisgler.

5.1.9 Gluggakistur

Ganga þarf frá gluggakistum þannig að börn geti ekki fest fætur í þeim. Í mörgum eldri húsum eru gluggakistur mjög djúpar og oft er haft bil frá vegg að gluggakistu til að hiti komist upp. Bilið má ekki vera meira en sem nemur 25 mm.

5.1.10 Gardínubönd

Gardínubönd geta vafist um háls barna. Gardínum með snúru eða perlukedju, t.d. rúllugardínur og rimlagardínur, sem notuð eru til að draga þær upp eða niður skal ganga þannig frá að snúran skapi ekki hættu fyrir börn. Það má til dæmis gera með því að ganga frá snúrum upp á snúrustytti sem festa þarf ofarlega í gluggakarminn. Perlukedjur er einnig hægt að setja upp á öryggishjól sem fest er á gluggakarminn að innanverðu.

5.1.11 Miðstöðvarofnar, rafmagnsofnar, blöndunartæki og heitt vatn

Heitir miðstöðvarofnar og heitt vatn geta valdið alvarlegum brunaslysum. Mikilvægt er að byggja utan um ofna eða haga frágangi á þann hátt að ekki hljóti slys af. Lagnir sem eru utanáliggjandi og flytja heitt vatn þarf að hylja þannig að börn geti ekki brennt sig á þeim. Rafmagnsofnar eru hættulegri en hefðbundnir miðstöðvarofnar. Af þeim getur stafað eldhætta og því skal fylgja leiðbeiningum framleiðenda ef það þarf að hylja ofnana. Einnig þarf að gæta þess að staðsetja ekki húsgögn eða annan búnað of nálægt þeim.

Hitastýrð blöndunartæki, með heitu vatni sem að hámarki verður 38°C, eiga að vera á öllum handlaugum í skólum og í sturtum/handsturtum til að koma í veg fyrir að börn brenni sig á heitu vatni.

5.1.12 Stigar og tröppur

Bil á milli rimla má ekki vera meira en 89 mm. Það sama gildir um bil á milli gólfa og handriða. Opið í opnum þrepum má ekki vera meira en 89 mm.

Gæta þarf að því að þrep séu ekki hál. Gæta þarf vel að því að ekki sé notað efni á gólf sem veldur hálku.

Handrið eiga að vera fyrir börn jafnt sem fullorðna. Lágmarkshæð handriða er 120 cm. Handrið eiga að vera með lóðréttum pílum til að hindra klifur.

5.1.13 Salerni

Við hönnun og frágang salerna skal taka mið af [byggingarreglugerð, nr.112/2012](#) og [reglugerð um hollustuhætti, nr. 941/2002](#).

5.1.14 Eldhús

Í skólaeldhúsum er mikið af hættulegum hlutum, s.s. ýmis tæki til matreiðslu og beittir hnífar, því þarf að vera hægt að loka eldhúsinu. Í skólum, þar sem opið er inn í eldhús eða nemendur eiga þangað erindi sem hluta af sínu námi, á að ganga þannig frá tækjum og tólum að þeir geti ekki skaðast af þeim.

5.1.15 Eiturefni og eitraðar plöntur

Öll eiturefni og önnur hættuleg efni skulu geymd í læstri geymslu og gengið þannig frá þeim að nemendur hafi ekki aðgang að þeim nema undir eftirliti kennara.

Mikilvægt er að starfsfólk þekki [aðvaranir á umbúðum](#). [Lista yfir merkingar eiturefna](#) er að finna á vefsíðu Umhverfisstofnunar.

Ef plöntur eru í skólanum ber að ganga úr skugga um að þær séu ekki eitraðar. [Hér má finna lista yfir eitraðar plöntur](#).

5.1.16 Rafmagnsöryggi

Samkvæmt [byggingarreglugerð, nr. 112/2012](#) skulu vera lekastraumsrofar (lekaliðar) í öllum byggingum. Lekastraumsrofi er öryggisbúnaður sem kemur í veg fyrir rafmagnslys. Rík krafa er gerð til rafmagnstækja og öryggis þeirra. Ef tækin brotna eða rafmagnssnúrir þeirra trosna er mikilvægt að slíkt sé lagað.

Flestar innstungur eru með öryggislæsingu sem kemur í veg fyrir að börn geti stungið hlutum inn í þær og þannig fengið rafstraum. Ef innstungur brotna eða losna frá vegg er nauðsynlegt að gera við þær strax.

Fjöltengi geta verið varasöm. Það má ekki nota brotin fjöltengi eða fjöltengi þar sem rafmagnssnúran eða klóin er farin að skemmast.

5.1.17 Kerti og eldfim efni

Fara skal þannig með eld, eldfim efni og önnur hættuleg efni að engin hættu sé á því að eldsvoði eða tjón af völdum mengunar geti af því hlotist. Æskilegt er að banna alla notkun kerta í skólum. Í allri umgengni við opinn eld skal sýna aðgát og ekki skal skilja logandi kerti eftir eftirlitslaus meðan starfsmaður víkur frá. Kveikjarar og eldspýtur skulu geymdar í læstum hirslum.

5.2 Námsgögn og leikföng

Við val á námsgögnum og leikföngum verður að hafa í huga að þau hæfi aldri og þroska þeirra barna sem þau eru ætluð. Mikilvægt er að skoða viðvörðunarkerkingar vel og fara eftir þeim leiðbeiningum sem fylgja leikfanginu. Leikföng og leiktæki skulu uppfylla kröfur [reglugerðar um öryggi leikfanga og markaðssetningu þeirra á Evrópska efnahagssvæðinu nr. 944/2014](#) og vera CE merkt. Starfsfólk skóla skal framkvæma reglubundið eftirlit með námsgögnum og leikföngum samkvæmt gátlista sem skólinn útbýr.

5.2.1 CE merkingar

Leikföng sem ætluð eru börnum yngri en 14 ára eiga að vera CE merkt. CE merking vöru gefur til kynna að varan uppfylli þær lágmarkskröfur um öryggi og heilsuvernd sem settar eru fram í Evróputilskipunum sem gilda hér á landi. CE merkið er ekki öryggis- eða gæðastimpill heldur til staðfestingar á því að leikfangið uppfylli kröfur sem gerðar eru til framleiðslunnar samkvæmt CE staðli.

5.3 Íþróttahús

Skólastjóri og íþróttakennarar skulu gæta fyllsta öryggis nemenda á þeirra vegum. Skólastjóri skal fara yfir öryggismál í íþróttakennslu með íþróttakennurum skólans og skulu þeir vinna samkvæmt öryggishandbók þessari ásamt [reglum um öryggi í íþróttahúsum](#).

5.3.1 Ábyrgð íþróttakennara

Íþróttakennari skal ganga frá öllum búnaði á öruggan hátt og yfirfara salinn áður en kennsla hefst og fjarlægja hluti sem mögulega geta valdið slysum. Gæta skal sérstaklega að því að gengið sé frá öllum mörkum þannig að þau geti ekki dottið yfir börn.

Ef íþróttakennari biður nemendur að aðstoða sig við að ná í búnað eða ganga frá honum er mikilvægt að hann tryggi að örugglega hafi verið gengið rétt frá áður en börnin fara í búnaðargeymslu.

Æskilegt er að íþróttakennari ráðleggi nemendum og foreldrum um réttan fatnað og skó sem hæfa íþróttakennslunni.

5.4 Sund

Í sundkennslu á vegum grunnskóla skal fara eftir reglugerð frá umhverfis- og auðlindaráðuneytinu um [hollustuhætti á sund- og baðstöðum, nr. 814/2010](#) og [Öryggishandbók fyrir sund og baðstaði](#).

Sundkennarar, sundþjálfarar og leiðbeinendur skulu ávallt gæta þess í samvinnu við starfsfólk sund- og baðstaða að nemendur fari ekki að laug á undan þeim. Sundkennarar, sundþjálfarar og leiðbeinendur skulu aldrei víkja frá laug fyrr en allir nemendur eru farnir inn í búnings- eða baðklefa. Þau varúðaratriði sem laugarverðir eiga að fylgja gilda einnig fyrir kennara og þjálfara nemenda.

Í 15. grein reglugerðarinnar stendur: „Starfsmenn sem sinna laugargæslu, sundkennarar og sundþjálfarar skulu hafa náð 18 ára aldri og standast hæfnispróf árlega samkvæmt III. viðauka. Prófskírteini skulu vera starfsmönnum heilbrigðiseftirlits aðgengileg.“ Nánari [upplýsingar um hæfnispróf starfsmanna](#) er að finna á vefsíðu Umhverfisstofnunar.

5.4.1 Ábyrgð skólastjóra og sundkennara

Skólastjóri ber ásamt sundkennara ábyrgð á að [reglugerð nr. 814/2010 um hollustuhætti á sund- og baðstöðum](#) og [Öryggishandbók fyrir sund og baðstaði](#) sé framfylgt. Það skal tekið fram að þó að reglugerðin geri miklar kröfur til rekstraraðila ber sundkennarinn fyrst og fremst ábyrgð á öryggi nemenda. Sundkennari má því aldrei víkja frá nemendum meðan á kennslu stendur.

Í öllum sundlaugum þar sem skólasund fer fram skal vera virkt samstarf sundkennara og öryggisgæslu sundlaugar um öll öryggisatriði er snúa að skólasundi.

Í laugum sem ekki hafa laugarverði vinnur skólastjóri að gerð öryggisferla í samvinnu við sundkennara.

5.5 Námsumhverfi úti

Um öryggi á skólalóðum gildir [reglugerð um öryggi leikvallataekja og leiksvæða og eftirlit með þeim nr. 942/2002](#). Reglugerðin tekur á öllum þáttum er lúta að öryggi barna.

Ekki má staðsetja leiksvæði þar sem ætla má að börnum geti stafað hætta eða ónæði af umhverfinu svo sem frá umferð, vegna fallhættu eða hættu á drukknun. Aðkoma að svæðinu fyrir gangandi, hjólandi og eftir atvikum akandi vegfarendur skal vera þannig að ekki skapist óþarfa hætta á og við leiksvæðið.

Hafa skal í huga:

- Að börn geti ekki hlaupið beint út af leiksvæði þar sem umferð er.
- Að tryggja þarf góða lýsingu á leiksvæðum.
- Huga skal frágangi á grindverki á lóð skólans þannig að börnum stafi ekki hætta af.
- Við framkvæmdir og viðhald leiksvæða skal taka tillit til eðlis starfseminnar. Umferð vélknúinna farartækja er bönnuð á leiksvæðum utan þess sem nauðsyn krefur svo sem vegna viðhalds eða endurnýjunar tækja og búnaðar.

Á heimasíðu [Umhverfisstofnunar](#) er öryggisvísir leiksvæða sem gagnlegt er fyrir skólastjóra og rekstraraðila að kynna sér.

5.5.1 Starfsmenn

Meta þarf hverju sinni hversu margir starfsmenn þurfa að vera til staðar í frímínútum og ferðum á vegum skólans. Ef starfsfólk á útivakt í frímínútum þarf að bregða sér frá er mikilvægt að annað starfsfólk sé látið vita.

5.5.2 Lýsing

Í kringum skóla og á öllum leiðum að skóla, hvort heldur er frá bílastæði, gönguleið eða hjólastígum, þarf lýsing að vera jöfn, heildstæð og kröftug en ekki blindandi. Lýsing þarf að taka mið af öllum notendum. Æskilegt er að birta á umferðarleiðum milli bygginga og lóða vera nægjanleg til að allir aldurshópar geti athafnað sig óhindrað og af fullu öryggi. Þar sem gert er ráð fyrir umgengni almennings ætti að taka tillit til heildaráhrifa þannig að tryggt sé að hvergi verði staðbundin, ófullnægjandi birtuskilyrði sem skapað geti slyshættu. Skipta þarf strax um perur og lagfæra ljós sem bila.

5.5.3 Ljósastaurar, girðingar og hlið úr járn

Ef girðingastaurar, ljósastaurar og hlið eru úr járn, t.d. galvaniseruð, þarf að mála þá upp í 1,5 m hæð því annars er hætta á að börn geti fest við þá tungu eða fingur í frosti. Gagnlegt getur verið að mála alla ljósastaura í áberandi lit til að sjónskertir sjái þá.

5.5.4 Ruslaskýli, tunnur og gámar

Huga ber að því að ruslaskýli, tunnur og gámar, sem eru staðsett upp við skólabyggingar, geta haft ákveðna hættu í för með sér svo sem brunahættu vegna íkveikju í rusli og fallhættu ef börn nota það sem tröppur til að komast upp á byggingar.

5.5.5 Hjólastandar

Mikilvægt er að við grunnskóla séu hjólastandar þannig að börn geti gengið frá hjólum sínum á öruggan hátt. Hjólastandar þurfa að vera staðsettir þar sem ekki er hætta á að fólk falli um þá, helst nokkrum metrum frá inngangi. Mikilvægt er að merkja svæðið í kringum þá þannig að sjónskertir einstaklingar sjái þá.

5.5.6 Umferð og bílastæði við skólalóð

Þegar barn byrjar í skóla þarf að kynna foreldrum/forráðamönnum barnsins aðkomu umferðar að skólanum. Slíkt dregur úr líkum á að hætta skapist vegna umferðar á álagstímum.

Mikilvægt er að allir sem erindi eiga í skóla komist þangað á öruggan hátt gangandi, hjólandi og/eða akandi. Þess skal gætt að umferð akandi, gangandi og hjólandi vegfarenda sé aðskilin eins og hægt er.

Æskilegt er að bílastæði við skóla sé staðsett við skólabygginguna og merkt sérstaklega fyrir starfsfólk og foreldra.

Gangbrautir skulu merktar þannig að sá sem ekur inn á bílastæðið sjái hvar þær eru.

Nauðsynlegt er að taka á hraðakstri við skóla með bættri hönnun umferðarmannvirkja og liðsinni lögreglu.

5.5.7 Göngu- og hjólaleiðir barna í skólann

Æskilegt er að sem flest börn gangi eða hjóli í skólann en þannig skapast minni hætta af umferð ökutækja við skólann. Mikilvægt er að kynna árlega öruggar göngu- og hjólaleiðir og ábyrgð foreldra á öryggi barna á leið í og úr skóla. Ávallt skal gæta öryggissjónarmiða í þessum efnum. Æskilegt er að skólinn hafi frumkvæði að því að hvetja börn til að nota hjálm við hjólreiðar. Á [vef Samgöngustofu](#) eru upplýsingar um öryggisbúnað vegna hjólreiða. Í handbókinni eru [nokkur góð ráð um gönguleiðir barna í skólann](#).

5.5.8 Akstur með aðföng og önnur umferð á skólalóðinni

Þar sem ekki er séraðkoma bíla með aðföng er mikilvægt að fara yfir hvar hentugast er að bílar komi að skólahúsnæðinu án þess að ógna öryggi barna. Kynna þarf fyrir bílstjórum eða merkja vel bestu og öruggustu leiðina fyrir þá til að koma með aðföng í skólann. Æskilegt er að aðstæður séu skipulagðar þannig að stór ökutæki þurfi ekki að aka afturábak á skólalóð eða þar sem vænta má barna.

5.5.9 Göngustígar og gangstéttar

Göngustígar og gangstéttar eiga að vera með slétt yfirborð. Ef meira en 2 cm mishæð er til staðar er hætta á falli. Ef hættulegar misfellur eru komnar í gangstéttar/göngustíga er mikilvægt að það sé lagað sem fyrst.

Niðurföll á göngustígum/gangstéttum eiga að vera:

- Í sömu hæð og göngustígurinn/gangstéttin.
- Í lagi og hreinsuð reglulega til að koma í veg fyrir vatnstjón í byggingum og hálkumyndun að vetrarlagi.
- Með viðeigandi loki sem snýr rétt.

Mikilvægt er að gert sé strax við stífluð niðurföll. Ef lok vantar á niðurfall eða það snýr öfugt er mikilvægt að laga það strax.

5.5.10 Tröppur, rampar og handrið

Tröppur, rampar og handrið eiga að uppfylla ákvæði [byggingarreglugerðar, nr. 112/2012](#). Æskilegt er að handrið sé við allar tröppur. Ef brotnar upp úr þrepum eða þau losna þarf að gera við þau strax.

5.5.11 Hálka

Mikilvægt er að huga að hálkuvörnum í kringum skóla. Skýr verkaskipting þarf að vera á meðal starfsmanna sveitarfélaga hvað hálkuvörnir varðar. Áður en starfsemi hefst í skólanum þarf að vera búið að hálkuverja. Sama gildir um snjómokstur.

Þar sem því verður við komið ættu gönguleiðir að skólabyggingum að vera hálkugarðar t.d. með hita undir gangstéttum/göngustígum. Ef ekki er hiti undir gangstéttum/göngustígum er mikilvægt að rekstraraðili sjái til þess að leysa þann vanda með söltun eða sandburði. Æskilegt er að rekstraraðili geri leiðbeiningar um hálkuvörnir í samvinnu við skólastjóra. Ganga þarf úr skugga um að þær séu virkar.

Bílastæði geta oft verið mjög hál og því mikilvægt að þar séu gerðar sambærilegar ráðstafanir.

5.5.12 Leikvallatæki

Leikvallatæki þurfa að uppfylla kröfur reglugerðar [um öryggi leikvallatækja og svæða og eftirliti með þeim nr. 942/2002](#).

Í reglugerð [um öryggi leikvallatækja og leiksvæða og eftirlit með þeim nr. 942/2002](#) kemur fram að:

- Fylgja þarf leiðbeiningum framleiðenda um viðhald á leikvallatækjum.
- Rekstraraðili er ábyrgur fyrir að framkvæma reglubundið eftirlit með leikvallatækjum.
- Innra eftirlit skal framkvæma samkvæmt gátlista og í því skal vera slysaskráning. Í innra eftirliti þarf að tilgreina til hvaða úrbóta skal grípa þegar frávik verða frá ákvæðum reglugerðarinnar og hvenær úrbótum var lokið. Mælt er með að innra eftirlit sé hluti af gæðahandbók.
- Ábyrgðaraðili innra eftirlits gerir rekstraraðila viðvart um það sem aflaga fer og bendir á nauðsynlegar úrbætur. Rekstraraðili gerir nauðsynlegar úrbætur eða tekur leikvallatæki úr notkun.

Á heimasíðu [Umhverfisstofnunar](#) má finna upplýsingar og handbækur um skoðanir á ástandi leiksvæða og leikvallatækja. Þar eru einnig tillögur að gátlistum fyrir reglubundið eftirlit með leikvallatækjum.

6 Eftirlit

Eftirlit með leikvallatækjum og leiksvæðum skal vera í samræmi við kröfur samkvæmt staðlaröðinni ÍST EN 1176 ásamt ÍST EN 1177 sem taldir eru upp í viðauka I með reglugerð [um öryggi leikvallatækja og leiksvæða og eftirlit með þeim, nr. 942/2002](#).

[Neytendastofa](#) hefur eftirlit með því að leikvallatæki á markaði uppfylli settar reglur um öryggi.

Um málsmeðferð og réttarfarsúrræði fer eftir ákvæðum laga [um öryggi vöru og opinbera markaðsgæslu, nr. 134/1995](#).

Heilbrigðisnefndir sveitarfélaga hafa eftirlit með því að farið sé að ákvæðum laga varðandi leikvallatæki í notkun og öryggi leiksvæða. Tíðni þess eftirlits er háð mati eftirlitsaðila og við slíkt mat skal tekið tillit til umfangs og innra eftirlits þess leiksvæðis sem um ræðir.

Heilbrigðisfulltrúi skal hafa aðgang að öllu skráðu og skjalfestu efni er eftirlitið varðar.

6.1 Innra eftirlit

Í reglugerð [um öryggi leikvallatækja og leiksvæða og eftirlit með þeim, nr. 94/2002](#) segir að:

- Í starfsleyfi skal heilbrigðisnefnd gera kröfu um innra eftirlit á leiksvæðum og með leikvallatækjum.
- Innra eftirlitið skal vera samkvæmt ákvæðum staðalsins ÍST EN 1176.
- Innra eftirlit skal framkvæma samkvæmt gátlista og í því skal vera slysaskráning. Í innra eftirlitinu skal tilgreina til hvaða úrbóta skal grípa þegar frávik verða frá ákvæðum reglugerðarinnar og hvenær úrbótum var lokið.
- Mælt er með að innra eftirlit sé hluti af gæðahandbók.
- Innra eftirlit greinist í reglubundna yfirlitsskoðun, rekstrarskoðun og aðalskoðun, sbr. ákvæði í viðauka III í reglugerðinni.
- Aðalskoðun skal framkvæmd af hæfum aðila samkvæmt leiðbeiningum framleiðanda leikvallatækja.

Rekstraraðili ber ábyrgð á innra eftirliti. Með hverjum eftirlitsþætti innra eftirlits ætti að vera ábyrgðaraðili sem gerir rekstraraðila viðvart um það sem aflaga fer og bendir á nauðsynlegar úrbætur. Rekstraraðili gerir nauðsynlegar úrbætur eða tekur leikvallatæki úr notkun.

6.1.1 Eftirlit starfsmanna

Í reglugerð [um öryggi leikvallatækja og leiksvæða og eftirlit með þeim nr. 94/2002](#) segir að reglubundna yfirlitsskoðun geti þurft að framkvæma daglega í skólum allt eftir notkun og álagi á leiksvæðinu. Tilgangur hennar er að greina strax þær hættur sem geta stafað af skemmdarverkum, notkun, sliti eða veðrun. Dæmi um þetta er hættulegt rusl, skemmd leikvallatæki, lausar festingar leikvallatækja og marka, slitnir hreyfihlutir, flísar, útistandandi naglar og skrúfur og óvarðar undirstöður.

Markmiðið með skoðuninni er fyrst og fremst að tryggja öryggi barna á lóðinni. Mikilvægt er að framkvæma skoðun á lóð daglega áður en nemendur fara út í frímínútur.

Eftirfarandi atriði þyrfti að skoða:

- **Hálka:** Kanna þarf hvort mikil hálka er á lóð og göngustígum innan lóðar. Ef svo er skal gera viðeigandi ráðstafanir, s.s. að salta þá fleti sem eru hálir. Mikilvægt er að kanna hálku á yfirborði leiktækja. Sé ísing úti er ekki ólíklegt að þau séu hál. Meta þarf hvort hindra þurfi aðgang barna að hálum leiktækjum því þau geta verið hættuleg og skapað fallhættu. Ef starfsfólk kemur því ekki við að hálkuverja lóðina með góðu móti þarf að meta hvort æskilegt sé að nemendur fari út að leika sér meðan ástandið varir.
- **Lýsing:** Kanna ber hvort unnin hafa verið skemmdarverk á lýsingu lóðar eða hvort perur hafa bilað. Ef svo er þarf að tilkynna það strax til viðkomandi aðila sem sér um viðhald lóða.
- **Rusl:** Mikilvægt er að allt rusl sé fjarlæggt. Sprautur og nálar sem finnast ber að fjarlægja samkvæmt [leiðbeiningum frá Embætti landlæknis um meðferð á notuðum sprautum og nálum](#).
- **Leiktæki:** Skoða þarf leiktæki til að kanna hvort þau séu brotin eða skemmd. Ef skemmdarverk hafa verið unnin á þeim er mikilvægt að það sé tilkynnt strax til viðeigandi aðila sem sér um viðgerð á leiktækjum. Ef ekki tekst að lagfæra tækin þarf að girða þau af þannig að börn komist ekki að þeim.
- **Undirlag:** Skoða þarf undirlag undir tækjum. Ef möl er notuð sem fallundirlag skal kanna hvort borist hafi grjót, timbur eða annað í mölinni og fjarlægja það strax, sé þess þörf, annars virkar öryggisundirlagið ekki ef barn fellur úr tækinu. Þar sem möl er notuð sem öryggisundirlag myndast oft hola t.d. undir rólum. Til að öryggisundirlagið virki þarf að raka mölina reglulega.
- **Gangstéttar:** Sópa þarf gangstéttar. Laus möl sem berst upp á gangstéttar er hættuleg og getur valdið slysi hjá nemendum, foreldrum og starfsfólki.
- **Vatnssöfnun:** Kanna þarf hvort vatn hafi safnast fyrir á lóðinni. Ef rekja má vatnssöfnun til stíflaðs niðurfalls skal tilkynna það til þeirra sem sjá um viðhald á lóðinni.

7 Öryggi í skólaferðalögum

Skólar þurfa að móta sér skýrt verklag um undirbúning og framkvæmd ferða utan skólans. Tryggja þarf öryggi nemenda í ferðum á vegum skóla þar sem meðal annars er hugað að fjölda barna og starfsmanna. Vinna þarf að skipulagningu ferða í góðu samstarfi við foreldra þannig að þeir viti t.d. hvert förinni er heitið, dagskrá og tilgang ferðarinnar og hvaða búnað börnin þurfa að hafa meðferðis. Foreldrar bera ábyrgð á að börnin séu klædd eftir veðri og aðstæðum. Gott verklag er að óska samþykkis foreldra fyrir þátttöku barna í ferðum á vegum skólans. Starfsmaður ætti aldrei að vera einn með börn í slíkum ferðum.

Þegar ferðir eru skipulagðar þarf að gæta þess að ekki sé farið með börn á staði sem þau ráða illa við sökum aldurs eða þroska svo sem fjallgöngur eða á svæði sem þau eiga mjög erfitt með að fara um eða hættur gætu leynst á. Mikilvægt er að tryggja að börn verði aldrei viðskila við starfsfólk skóla í ferðum. Æskilegt er að starfsmenn hafi gsm síma með í ferðalögum á vegum skóla.

Tillaga að [skipulagi við undirbúningu ferða á vegum skóla](#) er í viðauka.

7.1 Strætisvagna- og rútuferðir

Kaflinn um „Öryggi í skólaferðalögum“ gildir um strætisvagna- og rútuferðir. Tryggja þarf að í bifreiðinni sé viðeigandi öryggisbúnaður. Mikilvægt er að tryggt sé eitt sæti fyrir hvert barn þannig að öll börn geti notað viðeigandi öryggisbúnað eins og lög og reglur gera ráð fyrir.

Í [reglugerð um notkun öryggis- og verndarbúnaðar í ökutækjum, nr. 348/2007](#) er að finna allar upplýsingar um hvernig tryggja skuli börnum öryggi í ökutækjum.

Ef um skólaakstur er að ræða gilda sömu reglur. Einnig gilda [reglur um skólaakstur í grunnskóla, nr. 656/2009](#).

Tillaga að verklagi við strætisvagnaferðir er í viðauka.

7.2 Bátsferðir

Kaflinn um „[Öryggi í skólaferðalögum](#)“ gildir einnig í bátsferðum.

Skipuleggja þarf bátsferðir tímanlega og kanna hvort viðkomandi bátur hafi leyfi til fólksflutnin en slíkir bátar og skip þurfa að hafa viðeigandi öryggisbúnað og skráðan hámarksfjölda farþega. Afla þarf samþykkis foreldra fyrir slíkum ferðum.

Þegar farið er um borð eða frá borði er æskilegt að fylgja [tillögum um verklag við strætisvagnaferðir](#). Við komu um borð í skipið eða bátinn skal sá sem er ábyrgðarmaður í ferðinni kynna sér hvar björgunarbúnað er að finna og kanna rýmingaráætlun.

7.3 Akstur með börn í bílum starfsmanna

Sveitarfélög ættu að setja sér reglur um hvort starfsmönnum sé heimilt að aka barni í eigin bíl þegar minniháttar slys verða og barn þarfnast aðhlynningar en ekki næst í foreldra/forráðamenn. Ef slíkt er heimilað þarf að gæta þess að barnið noti viðeigandi öryggisbúnað samkvæmt [reglugerð um notkun öryggis- og verndarbúnaðar í ökutækjum, nr. 348/2007](#).

Starfsmaður skóla ætti aldrei að vera einn þegar hann ekur barni til aðhlynningar heldur ætti annar starfsmaður að vera með í för til að sinna barninu þannig að ökumaður geti einbeitt sér að akstrinum.

Í sveitarfélögum sem ekki heimila starfsfólki að aka börnum í eigin bíl á heilsugæslu eða slysadeild þarf að hringja eftir leigubíl. Þau sveitarfélög sem eru með slíkar reglur ættu að ganga úr skugga um að bílarnir hafi viðeigandi öryggisbúnað sem hæfir aldri barna hverju sinni.

8 Slys

Í [lögum um landlækni nr. 41/2007](#) segir að hann skuli, í samræmi við reglugerð sem ráðherra setur, skipuleggja og halda skrár á landsvísi um heilsufar, sjúkdóma, slys, o.fl. Formleg skráning í [Slysaskrá Íslands](#) hófst 1. október 2001. Slysaskrá Íslands inniheldur upplýsingar um slys með meiðslum og upplýsingar um eignatjón í umferðaróhöppum. Einungis eru skráðar lágmarksupplýsingar um slysið sjálft, slasaða einstaklinga og ökutæki.

Hægt er að skoða tölur um fjölda slasaðra eftir aldri og kyni á vefsíðu [Embættis landlæknis](#).

8.1 Að hefja skyndihjálp og sinna barni þar til sjúkrabíll kemur

Starfsfólk skóla, aðrir en skólahjúkrunarfræðingar, hefur ekki heimild til að meðhöndla áverka, slíkt er í höndum lækna og hjúkrunarfræðinga og þeirra sem öðlast hafa til þess sérstakt leyfi, sjá þó kafla 8.4. Hlutverk starfsfólks skóla, þegar slys ber að höndum, er að greina, koma í veg fyrir frekari slys þar til sjúkrabíll kemur en það er skilgreint sem skyndihjálp. Á vefsíðunni [skyndihjalp.is](#) sem er á vegum Rauða kross Íslands má finna stuttar og hagnýtar leiðbeiningar fyrir almenning um hvernig bregðast megi við ýmsum slysum og veikindum. Leiðbeiningarnar henta vel þegar rifja skal upp aðferðir skyndihjálpar, t.d. þegar komið er að umferðarslysi, einstaklingi sem hlotið hefur áverka á höfði, beinbrot eða hjartaáfall.

Hafa ber í huga að:

- Skyndihjálp er veitt út frá mati á ástandi barnsins og því haldið áfram þangað til sjúkrabíll er kominn.
- Í þeim tilfellum þar sem viðkomandi ræður ekki einn við að veita skyndihjálp óskar hann eftir aðstoð nærstaddra.
- Þegar enginn er til aðstoðar, verður viðkomandi að reyna sitt besta og bíða rólegur þangað til sjúkrabíll kemur.

8.1.1 Að koma ró á svæðið - Hinn slasaði gengur alltaf fyrir

Þegar alvarlegt slys verður í skóla eða í ferðum á vegum hans er ekki óeðlilegt að það myndist ringulreið meðal starfsfólks og barna. Til að draga úr líkum á að slíkt ástand skapist er mikilvægt að skólar hafi virka viðbragðsáætlun og æfi hana reglulega.

8.2 Fyrstur á slyssað

Mikilvægt er að sá sem kemur fyrstur á slyssað taki yfir stjórnina, hafi hann til þess bæra þekkingu. Auk þess þarf hann að:

- Meta ástand þess slasaða út frá sinni kunnáttu í skyndihjálp.
- Afla upplýsinga frá hinum slasaða eða vitnum.
- Meta hvort hringja á í **Neyðarlínu 112**.
- Veita skyndihjálp.
- Meta hvort þörf sé á aðstoð annarra starfsmanna.

8.3 Fjögur skref skyndihjálpar

- Tryggja öryggi og koma þannig í veg fyrir frekari slys.
- Meta ástand hins slasaða til að greina hvort um lífshættulegt ástand er að ræða eða ekki. Aðstæður á vettvangi og umkvartanir slasaðra gefa strax góða mynd af ástandinu.
- Kalla til hjálpar, hringja í **Neyðarlínuna 112**.
- Veita viðeigandi skyndihjálpar á rólegan og yfirvegaðan hátt.

8.4 Greiningarstig áverka

Lægsta stig: Minniháttar skrámur og skurðir sem ekki þarfnast meðferðar á heilsugæslustöð eða á slysadeild. Sár sem starfsmaður má meðhöndla og setja á einfaldar umbúðir. *Dæmi: grunnt klór, kæling á kúlu, skolun á sandi úr auga.*

Miðstig: Áverki sem starfsmaður metur að þarfnist meðferðar á heilsugæslustöð eða slysadeild. Áverkinn er þess eðlis að foreldrar/forráðamenn geta farið með barnið á heilsugæslustöð, til tannlæknis eða á slysadeild. *Dæmi: handleggsbrot, skurðir sem þarf að sauma, tannáverkar, heilahristingur.* Þó þessir áverkar þarfnist ekki **sjúkrabíls 112 í fyrstu** geta þeir breyst í **alvarlegt stig** ef ástand barns versnar skyndilega. Það þarf starfsmaður að geta metið strax og hringt í **Neyðarlínuna 112**.

Alvarlegt stig: Áverkar sem falla undir þetta eru t.d. stórir brunar, meðvitundarleysi vegna höfuðáverka eða annarra hluta, fótbrott/lærbrot, aðskotahlutur í öndunarvegi, hjarta og öndunarstopp. Mikilvægt er að starfsmenn bregðist fúmlaust við og meti alvarleika ástandsins **strax**, virki **viðbragðsáætlun**, hefji viðeigandi skyndihjálparmeðferð og hringi strax í **Neyðarlínuna 112**.

8.5 Hringt á sjúkrabíl og sjúkrakassi sóttur

- Ef hringja þarf á sjúkrabíl er best að fá einhvern nærstaddan til þess svo ekki þurfi að yfirgefa barnið, það veitir því öryggi.
- Í þeim tilfellum þar sem ástandið er lífshættulegt (hjarta- og öndunarstopp, meðvitundarleysi eða köfnun) og enginn nærstaddur verður starfsmaður sjálfur að hringja í **Neyðarlínuna 112**.
- Mikilvægt er að sá sem hringir geti gefið allar upplýsingar, **H-in 3** (Hvar? Hver? Hvað?).
- Ef nauðsynlegt er að nota gögn úr sjúkrakassa má biðja þann sem fór í símann að taka hann með á bakleiðinni. Ef það þolir ekki bið er mikilvægt að annar nærstaddur sé sendur að ná í sjúkrakassann.

8.6 Hvernig á að hringja í Neyðarlínuna - 112

Það er grundvallaratriði að allir starfsmenn skólans kunni að hringja í Neyðarlínuna. Hér á landi er eitt neyðarnúmer fyrir sjúkrabíl, lögreglu og slökkvilið. Neyðarnúmerið er **112, EINN EINN TVEIR**.

Athugið að ef hringt er úr borðsíma birtist strax á skjá neyðarlínunnar hvaðan hringt er, þ.e.a.s. nafn skólans, heiti götu, hús- og póstnúmer hans. Ef hringt er úr farsíma kemur staðsetning símans *ekki* upp á skjá Neyðarlínunnar.

Mikilvægt er að sá sem hringir í **112** gefi þeim sem svarar yfirlit yfir ástandið á fyrstu 30 sekúndum samtalsins en það eru **H-in þrjú**:

- **H - HVAR** VARÐ SLYSIÐ? NAFN SKÓLANS, HEIMILISFANG OG NÁKVÆMARI STAÐSETNING Á BARNI (mikilvægt er að taka fram ef barnið er úti á lóð og þá hvar, sérstaklega þar sem lóðir eru stórar).
- **H - HVER** ER ÞAÐ SEM HRINGIR? Kynna sig með fullu nafni og taka strax fram að verið sé að hringja úr skóla.
- **H-HVAÐ** KOM FYRIR? ALDUR OG KYN, HVER ER LÍÐAN VIÐKOMANDI (dæmi: Hinn slasaði heitir Jón Jónsson og er 10 ára, hann féll úr rólu og er mögulega fótbrottinn).

8.7 Viðbrögð gagnvart vitnum og öðrum börnum á slysstað

Mikilvægt er að færa áhorfendur (börn) af svæðinu sem fyrst þannig að þeir þurfi ekki að horfa upp á hinn slasaða.

Starfsfólk kannar hvaða börn urðu vitni að slysinu. Það þarf að tala sérstaklega við þau í rólegu umhverfi og útskýra fyrir þeim á einfaldan hátt eftir þroska hvað gerðist, hvert var farið með þann slasaða (ef við á) og hvernig það fór. Útskýra þarf fyrir öllum börnum skólans hvað gerðist. Mikilvægt er að öll börn fái réttar upplýsingar hjá þeim fullorðnu eins fljótt og unnt er til að draga úr mögulegri hræðslu þeirra.

- Huga þarf að líðan þeirra barna sem verða vitni að slysi eða ofbeldi. Í þeim tilfellum þar sem um lífshættulega áverka er að ræða og tvísýnt er um útkomu hjá slasaða barninu er mikilvægt að kalla til aðila sem veitt getur áfallahjálp. Þetta er sérstaklega mikilvægt í þeim tilfellum þar sem börn látast.
- Ef slasaða barnið er fjarverandi í einhvern tíma er mikilvægt að leyfa félögum þess í skólanum að fylgjast með framvindu mála. Það er einnig mikilvægt fyrir hið slasaða barn að vera í samskiptum við skólann sinn og félag.
- Þegar kallaður hefur verið til sjúkrabíll og lögregla getur það valdið ótta hjá börnum. Ef því verður við komið er æskilegt að lögreglan komi inn í skólastofu til barnanna og ræði við þau (sérstaklega í bekk barnsins sem slasaðist).
- Mikilvægt er að láta foreldra vita áður en börnin fara heim úr skólanum að kalla hafi þurft til sjúkrabíl og skýra frá helstu staðreyndum. Þetta á sérstaklega við um foreldra í þeim bekk sem slasaða barnið tilheyrir en getur einnig átt við um aðra foreldra skólans eftir aðstæðum hverju sinni. Börn vilja gjarnan tala um það sem þau hafa upplifað og því mikilvægt að foreldrar hafi réttar upplýsingar til að geta rætt við börn sín og hjálpað þeim að jafna sig á því sem þau reyndu.

8.8 Tilkynning til foreldra um slys á barni

Mikilvægt er að skólar setji sér verklagsreglur um hvernig foreldrum er tilkynnt um slys á barni.

8.8.1 Slys sem ekki eru talin lífshættuleg

- Öll slys sem ekki eru talin lífshættuleg, t.d. beinbrot og skurðir, tilkynnir starfsfólk foreldrum. Æskilegt er að umsjónarkennari barnsins eða skólastjóri sjái um að hringja í foreldra.
- Mikilvægt er að sá starfsmaður sem hringir viti nákvæmlega um ástand barnsins og hver viðbrögð skólans voru, til dæmis hvort hringt hefur verið á sjúkrabíl eða leitað ráða hjá heilsugæslu.

8.8.1.1 Símtalið

- Sá sem hringir kynnir sig með nafni og segir hvaðan er hringt
- Sá sem hringir á að vera rólegur og tala skýrt.
- Segja skal í stuttu máli frá því sem kom fyrir barnið og reynt að koma því strax til skila hvað sé að. Mikilvægt er að tala varlega.
- Ef hringt hefur verið á sjúkrabíl er endað á að segja frá því og látið vita hvaða starfsmaður fór með barninu á sjúkrahús/heilsugæslu og hvert var farið.

8.8.2 Lífshættulegt ástand

Mikilvægt er að öll sveitarfélög setji sér verklagsreglur um tilkynningu til foreldra vegna alvarlegra og lífshættulegra slysa á börnum. [Tillaga að verklagsreglum sveitarfélaga](#) er í viðhengi.

Skólastjórum ber að kynna sér þær verklagsreglur sem gilda í sveitarfélaginu.

Ef ástand barnsins er lífshættulegt (barnið er í hjarta- og öndunarstoppi eða meðvitundarlaust) þarf að vinna samkvæmt verklagsreglum í hverju sveitarfélagi fyrir sig.

Æskilegt er að tilkynning til foreldra komi frá áfallateymi slysadeildar eða sambærilegu teymi á hverju svæði fyrir sig.

8.9 Eftir slys

Eftir að slys hefur átt sér stað er mikilvægt að fara yfir skráningar á slysinu og öryggisatriði skólans.

8.9.1 Skráning slysa í skólum

Mikilvægt er að öll slys sem verða á börnum í skólum séu skráð á tiltekið [slysaskráningarblað](#). Skráning slysa er mikilvægur hluti af innra og ytra eftirliti í skólans. Skólastjóri tekur saman í lok hvers árs hvar, hvenær og hvernig slys hafa átt sér stað og skoðar t.d. hvar hættur er að finna eða hvort eftirlit starfsfólks með börnum sé fullnægjandi. Sveitarfélög ættu að taka saman yfirlit yfir slys í skólum árlega.

8.9.2 Hvenær á að skrá slys í skóla?

Öll slys þar sem barn hefur hlotið það mikinn áverka að það þarfnast meðferðar hjá tannlækni, slysadeild, sjúkrahúsi, heilsugæslustöð eða hjá sérfræðingi, ber að skrá á slysaskráningarblað.

Ekki er ástæða til að skrá alla áverka. Minniháttar áverka þar sem ekki er hætt á frekari afleiðingum ber ekki að skrá eins og kúlu á enni, skrámur, grunnt klór og skolun á sandi úr auga.

Í þeim tilfellum þar sem skólastjóri óskar eftir því að slys sé skráð skal það gert.

8.9.3 Að hverju þarf að gæta þegar skráð er?

Mikilvægt er að við skráningu á [slysaskráningarblaðið](#) komi fram hver var endanlegur meðferðaraðili og hver áverkagreining var. Slysaskráningarblað þar sem þessar upplýsingar vantar er ekki fullgilt. Ef ekki er hægt að skrá það strax verður að bíða eftir að foreldri láti vita hver/hverjir meðferðaraðilar voru og hver endanleg sjúkdómsgreining var. Skólastjóri ber ábyrgð á verklagi um frágang þessara blaða og tryggir að þeim sé framfylgt.

8.9.4 Undirritun foreldra á slysaskráningarblaðið og afrit af því

Meginreglan er að foreldrar þurfa ekki að kvitta á slysaskráningarblöðin nema þar sem sveitarfélög hafa sett um það reglur að svo skuli vera. Hins vegar er nauðsynlegt að foreldri kvitti á slysaskráningarblaðið í þeim tilfellum þar sem starfsmaður skóla hefur metið áverkann á þann hátt að það þurfi að fara með barnið til læknis/hjúkrunarfræðings en foreldri ákveður að fara ekki eftir þeim tilmælum. Er þetta gert til að tryggja að ekki verði hægt að ásaka starfsmann síðar fyrir vanrækslu. Dæmi um texta sem foreldrar eru beðnir um að skrifa neðst á skráningarblaðið: „Ég undirrituð móðir/faðir barnsins (nafn barns) hef tekið þá ákvörðun að fara ekki eftir tilmælum skólans um aðhlyningu fyrir barnið hjá slysadeild eða heilsugæslu.“ Viðkomandi undirritar með dagsetningu, nafni og kennitölu.

EKKI er gert ráð fyrir því að foreldri fái sjálfkrafa afrit af slysaskráningarblaðinu nema að reglur sveitarfélagsins kveði á um það. Foreldrum er heimilt að skoða blaðið og fá afrit af því.

Slysaskráningarblaðið er trúnaðarmál og má því ekki afrita né afhenda það öðrum en þeim sem hafa heimild til að skoða það s.s. heilbrigðiseftirliti sem ber að skoða þessi blöð til að kanna fjölda slysa og ástæður þeirra sem hluta af sínu ytra eftirliti. Ef aðrir en foreldrar biðja um skráningarblaðið þarf leyfi foreldra. Tilgangur beiðninnar þarf að vera skýr, s.s. ef verið er að vinna rannsóknir. Mikilvægt er að einungis þeir sem uppfylla allar kröfur um rannsóknarheimildir og meðferð persónuupplýsinga fái aðgang að slysaskráningarblöðum í rannsóknarskyni.

8.9.5 Hvað er gert við slysaskráningarblöðin?

Skólastjóri ber ábyrgð á að slysaskráningarblöð séu varðveitt og aðgengileg á meðan barnið dvelur þar. Við útskrift nemanda úr skóla skal skólastjóri sjá til þess að blaðið fari í varðveislu í skjalasafni sveitarfélagsins eða til þess sem varðveitir skjalasöfn einkarekinna skóla. Slysaskráningarblöðin þurfa að vera aðgengileg ef foreldrar eða barnið sjálft þurfa á þessum upplýsingum að halda síðar á lífsleiðinni samkvæmt lögum um [Þjóðskjalasafn nr. 66/1985](#).

8.10 Lögregluskýrsla

Ef alvarlegt slys verður í skóla eða slys sem veldur barni áverka sem hugsanlega getur tekið sig upp síðar á ævinni er mikilvægt að lögregluskýrsla sé gerð. Lögregluskýrsla greiðir fyrir afgreiðslu hjá tryggingarfélögum. Skýrslan er varðveitt hjá lögreglu. Skólastjóri getur óskað eftir afriti af henni ef þörf krefur.

Í þeim tilfellum sem hringt er á sjúkrabíl kemur lögregla oftast með. Lögregla biður um ýmsar upplýsingar tengdar slysinu. Það er ekki lögregluskýrsla heldur skýrsla vegna útkalls sjúkrabíls; því þarf að fá lögreglu á staðinn til að gera sérstaka lögregluskýrslu um atvikið eða biðja um að hún sé gerð samhliða skýrslu vegna útkalls sjúkrabíls. Skólastjóri ber ábyrgð á að lögregluskýrsla sé gerð. Hægt er að óska eftir því að hún sé gerð eftir á. Til að hægt sé að meta hvenær á að gera lögregluskýrslu þarf oft að bíða eftir að læknisskoðun hafi farið fram.

Ef gerð er lögregluskýrsla á að upplýsa foreldra og rekstraraðila um það.

8.10.1 Slys á börnum sem gera skal lögregluskýrslu um

- Öll alvarleg slys t.d. áverkar á innri líffærum, drukknun, umferðaslys.
- Höfuðhögg. Heilahristingur, brot, umtalsverð blæðing, þjúgur eða annar alvarlegur áverki.
- Brunaslys. Ef meira en 8-10% af líkamanum er brenndur og sár eru djúp.
- Öll beinbrot. Sama hversu lítil þau virðast vera. Komi í ljós að grunur um beinbrot er ekki réttur og barnið hefur aðeins tognað illa þá er óþarfi að gera lögregluskýrslu.

- Tannáverkar. Alla áverka á tönnum þar sem spurning er um að fullorðinstennur hafi skaddast, dottið úr, brotnað eða losnað.
- Augnáverkar. Alla alvarlega augnáverka t.d. skerðingu á sjón.
- Klemmuáverkar. Ef fingur fer af eða hangir á húðþjötlu svo dæmi sé tekið.

8.11 Endurskoðun öryggismála eftir slys

Í kjölfar slyss er mikilvægt að starfsfólk skóla fari vel yfir það sem gerðist og kanni hvort unnt hefði verið að fyrirbyggja það.

Áður en farið er í slíka vinnu þarf að ganga úr skugga um að starfsfólk sem hlut á að máli eigi ekki um sárt að binda. Ef starfsmönnum líður illa er mikilvægt að þeir fái viðhlítandi áfallahjálp áður en greiningarvinnan á sér stað.

Samkvæmt [vinnuverndarlögum nr. 46/1980](#) ber atvinnurekandi ábyrgð á að gerð sé skrifleg áætlun um öryggi og heilbrigði á vinnustað sem byggir á áhættumati. Við áhættumat þurfa starfsmenn að vera vakandi fyrir umhverfi sínu með tillit til slysavarna og bregðast við með viðeigandi hætti til að fyrirbyggja slys. Mikilvægt er að starfsmenn upplýsi skólastjóra um atvik sem jaðrar við slys til að koma í veg fyrir að slíkt endurtaki sig.

Í mörgum tilvika alvarlegra slysa í skólum eru engin vitni og því liggja ekki alltaf fyrir upplýsingar um atburðinn. Til að koma í veg fyrir slíkt er mikilvægt að:

- Gera áhættumat á öllum svæðum skólans bæði inni og úti.
- Gera teikningu af lóðinni og gera áhættumat þar sem öll falin og hættuleg svæði eru skilgreind og merkt.
- Tryggja að mönnun sé í samræmi við áhættumat og að starfsmenn hafi yfirlit yfir öll svæði skólans þar sem börn eru, úti sem inni.
- Ef starfsmaður þarf að víkja frá því svæði sem hann einn hefur yfirsýn yfir gerir hann öðrum viðvart til að tryggja gæslu þess svæðis.
- Fara yfir allar aðstæður og verkferla þegar alvarleg atvik eiga sér stað og ræða ábyrgð starfsmanna. Ræða þarf hvað gerðist, hvernig var staðið að öryggismálum (t.d. hvers vegna ekki var starfsmaður á slysstað ef við á) og ákveða hvernig verkferlum verður breytt til að draga úr hættu á að slíkt endurtaki sig.
- Tryggja að allir starfsmenn þekki áhættumatið og verkferla sem því tengjast.

8.11.1 Viðtal við foreldra eftir alvarlegt slys

Þegar niðurstöður könnunar á slysi liggja fyrir er mikilvægt að skólastjóri bjóði foreldrum barnsins, sem slasaðist, viðtal. Í viðtalinu er farið yfir athugun skólans á tildrögum slyssins og hvað skólinn hyggst gera í framhaldinu. Með því að fara yfir það sem gerðist með foreldrum og til hvaða aðgerða hefur verið gripið í kjölfarið vex öryggisfinning foreldra og traust þeirra til skólans. Því er mikilvægt að halda ekki upplýsingum, sem skipta máli, frá foreldrum.

Skólastjóri þarf að hafa allar upplýsingar um málið áður en hann tjáir sig um það.

Mikilvægt er að sveitarfélög/rekstraraðilar setji sér verklagsreglur um framkvæmd viðtala eftir alvarleg eða lífshættuleg slys.

8.11.2 Skólaráð og foreldrafélag

Mikilvægt er að foreldrum, skólaráði og foreldrafélagi sé tilkynnt um stöðu öryggismála í skólanum og að skólaráði sé greint frá alvarlegum atvikum sem upp koma. Eftirlitsskýrslur heilbrigðiseftirlits ættu að vera aðgengilegar fyrir foreldra.

8.12 Tilkynning á slysi - Hvert ber að tilkynna?

Mikilvægt er að ákveðin slys, sem verða á börnum í skóla, séu tilkynnt til þeirra aðila er málið varðar. Þau slys sem þarf að tilkynna eru skilgreind í kaflanum: [Slys á börnum sem gera þarf lögregluskýrslu um.](#)

8.12.1 Tilkynning til rekstraraðila

Tilkynna á öll slys til rekstraraðila til að tryggja að þeir hafi yfirlit yfir öll meiriháttar slys og geti gert viðeigandi ráðstafanir. Rekstraraðilar bera ábyrgð á því að öryggi barna sé tryggt. Rekstraraðili er auk þess ábyrgur fyrir fjármálum og því mikilvægt fyrir hann að hafa þessar upplýsingar t.d. þegar hann undirbýr fjárhagsáætlanir. Þetta ætti einnig að hjálpa við forgangsröðun viðhalds.

Mikilvægt er að verkferlar varðandi tilkynningar til rekstraraðila og þeirra sem hafa eftirlit með húsnæði og leiksvæðum á vegum rekstraraðila séu skýrir þannig að skólastjóri viti hvert hann á að tilkynna slys. Verkferlarnir og gerð þeirra er á ábyrgð rekstraraðila.

8.12.2 Heilbrigðiseftirlit

Heilbrigðiseftirlit viðkomandi sveitarfélags veitir skóla starfsleyfi að uppfylltum ákveðnum skilyrðum. Starfsleyfisskilyrðin taka m.a. á öryggi og slysavörnum, húsnæði og búnaði, leikföngum, lóð, leikvallataekjum og leiksvæði, skráningu slysa og reglubundnu innra eftirliti. Sjá nánar [Starfsleyfisskilyrði fyrir leikskóla og grunnskóla](#) á vef Umhverfisstofnunar.

Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga gerir árlega athugun á að kröfum um öryggi sé framfylgt og að reglubundið innra eftirlit hafi farið fram.

Ef rekja má slys til vanbúnaðar/bilunar á húsnæði, lóð eða öðrum þáttum, sem fram koma í starfsleyfisskilyrðum skóla, skal tilkynna viðkomandi heilbrigðiseftirliti um slysið. Hægt er að nálgast [rafræn slysaskráningarblöð](#) á vef Umhverfisstofnunar.

8.12.3 Tilkynningar til tryggingafélaga

Mikilvægt er að skólastjóri hafi upplýsingar um þær tryggingar sem ná yfir starfsemi skólans. Sérstaklega er það mikilvægt þegar kemur að slysatryggingum barna. Í þeim tilfellum þar sem slys á barni er þess eðlis að gera þarf [lögregluskýrslu](#) þarf að tilkynna slysið til viðkomandi tryggingafélags. Um er að ræða þau tilfelli þar sem eftirmál geta orðið vegna slyssins og því nauðsynlegt að slysatilkynning sé skilvirk til að réttindi barns séu tryggð síðar. Þá getur þurft að tilkynna til tryggingafélags af öðrum ástæðum.

9 Almannaþarnir og viðbrögð við eldvörnum og náttúruvá

Almannaþarnir snúast um skipulag og stjórnkerfi sem virkjað er á hættustundu. Samkvæmt [1. gr. laga um almannaþarnir nr. 82/2008](#) er markmið þeirra að skipuleggja og gera ráðstafanir sem miða að því að koma í veg fyrir eða takmarka, eftir því sem unnt er, að:

Almenningur verði fyrir líkams- eða heilsutjóni.

Umhverfi og eignir verði fyrir tjóni af völdum náttúruhamfara eða af mannavöldum, farsóttu, hernaðaraðgerða eða af öðrum ástæðum.

Veita líkn í nauð og aðstoð vegna tjóns sem hugsanlega kann að verða eða hefur orðið.

Lögin taka til samhæfðra almannaþarnaviðbragða til þess að takast á við afleiðingar neyðarástands sem kann að ógna lífi og heilsu almennings, umhverfi og eignum.

Sveitarfélög fara með almannaþarnir í héraði í samvinnu við ríkisvaldið. Stjórn almannaþarnamála í hverju lögsagnarumdæmi er í höndum lögreglustjóra sem hefur almannaþarnanefnd sér til fulltingis. Lögreglustjóri fer einnig með stjórn leitar og björgunar í sínu umdæmi.

Mikilvægt er að upplýsingar um viðbrögð við eldvörnum og náttúruvá séu til staðar í skólanum og þær séu skýrar. Skólastjóri setur upp viðbragðsáætlun fyrir sinn skóla og skal fylgja fyrirmælum almannaþarnanefnda á hverjum stað fyrir sig.

Sjá nánari upplýsingar á www.almannaþarnir.is

9.1 Rýming

Ef lögreglustjóri gefur út fyrirmæli um rýmingu er öllum sem staddir eru í skólanum skylt að yfirgefa bygginguna. Almannaþarnir í héraði opna fjölda hjálparstöð og halda skráningu um dvalarstaði fólks þar til því er heimilt að fara til síns heima.

Mikilvægt er að allir skólar geri ítarlega rýmingaráætlun þar sem ábyrgð og verkefni starfsmanna við rýmingu skólans eru skilgreind.

Tillaga að viðbragðsáætlun skóla við rýmingu:

Starfsmenn hjálpa nemendum að yfirgefa byggingu gegnum næsta neyðarútgang og safnast saman á fyrirfram ákveðnum stað.

1. Starfsmaður A hringir í 112 eða B í fjarveru A eða C í fjarveru B.
2. Starfsmaður A virkjar „viðbrögð við vá“ eða B í fjarveru A eða C í fjarveru B.
3. Starfsmaður A hefur nafnakall eftir lista eða B í fjarveru A eða C í fjarveru B.

Starfsmaður A, B og C er ekki endilega sami aðili í öllum tölulíðum.

9.2 Eldvarnir

Eldvarnirnar miða fyrst og fremst að því að tryggja líf og heilsu barna og starfsmanna. Eldvarnir geta einnig dregið verulega úr tjóni á eignum.

Eftirfarandi atriði eiga að vera til staðar og í lagi:

- **Reykskynjarar.** Nægjanlega margir og rétt staðsettir.
- **Þekking** á fyrstu viðbrögðum.
- **Flóttaleiðir,** nægilega margar, greiðfærar og teiknaðar á blað.
- **Slökkvibúnaður** af réttri gerð og rétt staðsettur.

Til að tryggja rétt viðbrögð þarf að huga að virkri umræðu í starfsmannahópnum um brunavarnir og viðbragðsáætlun ásamt reglulegum brunaæfingum meðal starfsmanna og barna.

Eldvarnareftirlitið mælir með að farið sé eftir leiðbeiningum um eldvarnir heimilisins í skólum. Sjá vef [slökkviliðs höfuðborgarsvæðisins](#).

9.3 Náttúruvá

Íslendingar hafa oft þurft að takast á við óblíð náttúruöfl og hættulegar afleiðingar þeirra. Eldgos með tilheyrandi hraunrennsli, öskufalli og jafnvel jökulhlaupi, **aurskriður**, sjávarflóð og **snjóflóð**, **jarðskjálftar**, **óveður** og kuldi hafa bæði valdið manntjóni og fjárhagsskaða.

9.3.1 Loftgæði og svifryk

Á heimasíðu [Umhverfisstofnunar](#) eru upplýsingar um loftgæði og svifryk. Þar er einnig að finna upplýsingar um mælingar á svifryki.

Áhrif svifryks á heilsu fólks eru að miklu leyti háð stærð agnanna. Fínar agnir eru heilsufarslega mun hættulegri en þær grófu en agnir minni en 10 µm eiga auðveldara með að ná djúpt niður í lungun og geta því safnast þar fyrir.

Það sem getur leitt til aukins svifryks er t.d.:

- Þegar stilla er og þurrt í lofti, einkum á köldum vetrardögum, þá getur mengun safnast upp þar sem ekki er mikil hreyfing á lofti.
- Mikil umferð og þá helst við stórar umferðaræðar og nálægt verksmiðjum.
- Mikið rok en þá er mikið um uppfok á ögnum úr jarðvegi og umhverfi.

9.3.2 Eldgos

Eldgos geta hafist fyrirvaralaust en gera þó oftast boð á undan sér, t.d. með jarðskjálftum sem greinast á mælum [Veðurstofu Íslands](#) og fleiri stofnana. Hætta getur stafað af eldgosum vegna hraunrennslis og öskufalls. Öskufall úr einu gosi getur borist um allt land með vindum. Gjóskan getur verið varasöm vegna eldinga, eiturgufa og annarra eiturefna.

Fylgja skal fyrirmælum almannavarnarnefndar á svæðinu.

Nánari upplýsingar er að finna á www.almannavarnir.is.

Upplýsingar um loftgæði tengt öskufalli og fleiru er meðal annars að finna á heimasíðu [Umhverfisstofnunar](#). [Leiðbeiningar vegna mengunaráhrifa frá eldgosi](#) er að finna á vef Umhverfisstofnunar.

9.3.3 Eldingar

Hætta á eldingum getur skapast við þrumuveður og eldgos. Eldingahætta frá gjósandi eldstöð er mest í gosmekkinum sjálfum og getur breiðst út allt að 30-40 km undan vindi frá eldstöðinni.

Nánari upplýsingar er að finna á www.almannavarnir.is

9.3.4 Fárviðri

Það telst færviðri þegar vindhraði hefur náð 33 m/sek, sem jafngildir 64 hnútum (12 vindstig).

Ef [Veðurstofa Íslands](#) varar við veðri skal taka það alvarlega. Sérstaklega ef varað er við miklum vindi, snjókomu, frostregni og/eða ofsakulda. Fylgjast skal með tilkynningum og/eða viðvörðunum sem kunna að vera gefnar.

Fylgja ber þeim leiðbeiningum almannavarnanefndar sem gilda á svæðinu.

Nánari upplýsingar er að finna á www.almannavarnir.is

9.3.5 Jarðskjálftar

Jarðskjálftar gera sjaldnast boð á undan sér og því nauðsynlegt að gera öryggisráðstafanir fyrirfram og læra rétt viðbrögð. Hægt er að draga verulega úr hættu ef komið er í veg fyrir að þungir hlutir falli á starfsfólk og börn.

Viðbrögð við jarðskjálfta

Við jarðskjálfta getur verið hættulegt að hlaupa út úr byggingu. Leita skal skjóls og vera kyrr á öruggum stað innandyra, t.d. úti í horni við burðarveggi fjarri gluggum. Ef vaknað er upp við jarðskjálfta skal halda kyrru fyrir og nota kotta til að verja höfuð.

Viðbrögð við jarðskjálfta ættu að vera:

- Krjúpa, skýla höfði og halda sér í ef ekki er unnt að komast á opið svæði.
- Fara út í horn burðarveggja, KRJÚPA, SKÝLA höfði og HALDA sér ef unnt er.
- Fara í hurðarop, KRJÚPA, SKÝLA höfði og HALDA sér.
- Fara undir borð, KRJÚPA, SKÝLA höfði og HALDA í borðfót.

Nánari upplýsingar er að finna á www.almannavarnir.is

9.3.6 Snjóflóð og aurskriður

[Veðurstofa Íslands](#) og snjóflóðaathugunarmenn fylgjast með snjóflóðahættu í byggð. Ef snjóflóðahætta skapast skal yfirgefa hættusvæði í samræmi við fyrirmæli lögreglustjóra, sbr. kaflinn [„Rýming“](#). Það sama gildir um aurskriður.

Nánari upplýsingar er að finna á www.almannavarnir.is

9.3.7 Jökulhlaup

Jökulhlaup stafa ýmist af eldgosum eða jarðhita undir jökli. Mesta náttúruváin vegna jökulhlaupa hér á landi er vegna eldgoss í Kötlu í Mýrdalsjökli.

Vatnamælingar hafa þróað viðvörðunarkerfi vegna flóða sem eiga upptök í eldstöðvum og jarðhitakerfum undir jökli. Þegar hlutfall jarðhitavatns í jökulvatni hækkar eykst leiðni. Ef leiðni eða vatnshæð fer yfir ákveðin mörk hringir mælirinn í síma Neyðarlínunnar 112. Neyðarlínan 112 sér um að kalla út vatnamælingamann sem metur ástandið.

Fylgja skal leiðbeiningum frá almannavarnarnefnd á svæðinu.

Nánari upplýsingar er að finna á www.almannavarnir.is.

9.3.8 Flóðbylgjur

Flóðbylgjur eru mjög sjaldgæfar hér á landi en þær geta valdið miklu tjóni. Bylgjur geta myndast í kjölfar jarðskjálfta, jökulhlaupa og eldgosa, einnig getur hrun í landgrunninum eða hrun í sjó fram orsakað flóðbylgjur. Flóðbylgjur hafa valdið skaða í kjölfar snjóflóða.

Fylgja skal leiðbeiningum frá almannavarnarnefnd á svæðinu.

Nánari upplýsingar er að finna á www.almannavarnir.is

10 Áhugavert lesefni og viðaukar

10.1 Áhugavert lesefni

[Handbók um einelti og vináttufærni – forvarnir og viðbrögð.](#) Útgefin af Heimili og skóla í nóvember 2017. Skv. fréttatilkynningu Heimilis og skóla í kjölfar útgáfu handbókarinnar segir að henni sé ætlað að verða viðbót við fyrri útgáfu bæklingis um einelti sem Heimili og skóli gáfu út 2009. Megináhersla handbókarinnar er á forvarnir, fróðleik og hagnýt ráð. Handbókin hentar foreldrum, fagfólki sem vinnur með börnum sem og börnunum sjálfum.

[Ofbeldi gegn börnum, hlutverk skóla.](#) Höfundar: Guðrún Kristinsdóttir og Nanna Kristín Christiansen.

[Ofbeldi á heimili með augum barna](#) er framlag til rannsókna á heimilisofbeldi, vanrækslu og misbeitingu gagnvart börnum og mæðrum og jafnframt innlegg í baráttu gegn þessu alvarlega þjóðfélagsmeini, eins og segir á bakhlið bókarkápannar. Bókin byggir á ransókinni „Þekking barna á ofbeldi á heimilum“ sem unnin var hér á landi á árunum 2006-2013. Ritstjóri bókarinnar er Guðrún Kristinsdóttir auk hennar voru í rannsóknarhópnum Ingibjörg H. Harðardóttir, Margrét Ólafsdóttir, Margrét Sveinsdóttir, Nanna Þ. Andrésdóttir og Steinunn Gestsdóttir. Umfjöllun um báðar bækurnar má sjá [hér á vefsíðu Krítarinnar](#).

10.2 Viðaukar

Viðaukar sem fara hér á eftir eru hugsaðir sem tillaga eða grunnur að vinnuferlum skóla, skráningarblöðum eða spurningalistum. Hver skóli vinnur sína eigin vinnuferla, skráningarblöð og spurningalista út frá þörfum skólans og þeim aðstæðum sem ríkja í umhverfi hans.

Viðaukar sem fara hér á eftir eru hugsaðir sem tillaga eða grunnur að vinnuferlum skóla, skráningarblöðum eða spurningalistum. Hver skóli vinnur sína eigin vinnuferla, skráningarblöð og spurningalista út frá þörfum skólans og þeim aðstæðum sem ríkja í umhverfi hans.

10.3 Tillaga að gátlista fyrir umsjónarkennara vegna eineltismáls

Hér er átt við einn eða fleiri þolendur og gerendur og gert ráð fyrir að kennari bregðist við gagnvart öllum

Umsjónarkennari: _____

Tilkynning vegna gruns um einelti berst dags. _____

Einelti er staðfest já nei dags. _____

Ef merkt er við nei skal umsjónarkennari láta foreldra þolanda og gerenda ásamt skólastjórnendum vita.

Ef merkt er við já er málinu fylgt eftir með eftirfarandi hætti:

Haft samband við foreldra þolanda dags. _____

Haft samband við foreldra geranda dags. _____

Tilkynning til nemendaverndarráðs er send dags. _____

1. Fundur haldinn með þolanda dags. _____

Fundargerð skráð eftir fund dags. _____

2. Fundur haldinn með geranda dags. _____

Fundargerð skráð eftir fund dags. _____

3. Fundur haldinn með foreldrum þolanda dags. _____

Fundargerð skráð eftir fund dags. _____

4. Fundur haldinn með foreldrum geranda dags. _____

5. Foreldrafundur í bekk haldinn (ef þörf er) dags. _____

6. Vinna með bekknum* dags. _____

7. Rætt við aðra aðila ef þörf krefur dags. _____

8. Rætt við foreldra til að upplýsa um þróun mála:

Dags. _____ rætt við: _____

Dags. _____ rætt við: _____

* Vinna með bekknum - til dæmis:

- Fræðsla um einelti.
- Samdar bekkjarreglur gegn einelti.
- Umræður um bekkjarreglur.
- Bekkjarfundir þar sem rætt er um líðan, samskipti og hegðun.
- Nemendur þjálfaðir í að tjá eigin tilfinningar og sjónarmið.
- Reynt að auka samstöðu nemenda gegn einelti.
- Hlutverkaleikir til að auka upplifun nemenda og skilning á einelti.
- Hvetja nemendur til að bregðast við einelti.
- Leggja fyrir eineltiskannanir í bekknum.
- Leggja fyrir tengslakannanir í bekknum.
- Vinabekkir.
- Samkomulag milli foreldra um afmælisboð og aðrar samkomur innan bekkjar.

Þjálfar nemendur í að vinna í hópum þar sem sýnd er tillitssemi, sveigjanleiki og umburðarlyndi.

Annað sem umsjónarkennari hefur gert í málinu:

Telji umsjónarkennari sig hafa reynt allt ofangreint án þess að ásættanlegur árangur hafi náðst skal málinu, ásamt öllum gögnum s.s. tölvupóstum, dagbókarfærslum, mætingarskrá, fundargerðum og upplýsingum um önnur samtöl (t.d. í síma) við foreldra, komið til nemendaverndarráðs skólans.

Umsjónarkennari kemur máli til XXX dags. _____

10.4 Tillaga að viðbrögðum og vinnuferli starfsfólks grunnskóla við samskiptavanda og einelti

Ef grunur vaknar um samskiptavanda/einelti þá skal eftirfarandi ferli fylgt:

Alltaf skal bregðast samdægurs við og vinna eftir eineltisáætlun skóla, þessari vinnu á að vera lokið innan viku.

A. Rannsókn meðal nemenda og starfsfólks.

A.1 Byrjað er að kanna málið hjá starfsfólki og bekkjarfélögum öðrum en geranda og þolanda.

A.2 Vinnuferli í máli þolanda.

Rætt við þolanda. Skráið nöfn, dagsetningu og helstu atriði viðtals.

Foreldrar þolanda eru upplýstir um gang mála.

A.3 Vinnuferli í máli geranda.

Rætt við geranda.

Foreldrar geranda eru látnir vita um málið.

B. Ef einelti er staðfest fer eftirfarandi vinna í gang.

B.1 Þolandi – Einstaklingsviðtöl við þolanda/þolendur þar sem þeir fá stuðning og tryggt er að þeir láti vita ef eineltið heldur áfram.

B.2 Foreldrar og þolandi – Viðtal við foreldra þolanda. Skráið nöfn, dagsetningu og helstu atriði viðtals.

B.3 Gerandi – Einstaklingsviðtal. Skráið nöfn, dagsetningu og helstu atriði viðtals.

B.4 Foreldrar og gerandi – Umsjónarkennari og skólastjórnandi funda með foreldrum og geranda. Fundargerð er skráð og undirrituð af öllum fundarmönnum.

B.5 Unnið með nemendum. Í framhaldinu eru m.a. haldnir bekkjarfundir um framkomu, samskipti og einelti. Unnið er markvisst að bættum samskiptum í bekknum meðal annars með því að leggja fyrir tengslakönnun og unnið út frá niðurstöðum hennar.

C. Eftirfylgni, ekki seinna en viku frá síðustu viðtölum.

Umsjónarkennari verður áfram í reglulegu sambandi og skráir niður hvernig gengur.

C.1 Þolandi: Foreldrar þolanda eru látnir vita um gang mála.

C.2 Gerandi: Foreldrar geranda eru látnir vita um gang mála.

C.3 Geranda og þolanda er veittur skipulagður stuðningur í a.m.k. 6 mánuði.

10.5 Tillaga að skráningarblaði vegna eineltis

Berist til umsjónarkennara nemanda.

Sá sem tilkynnir: _____ dags: _____

Tengsl við þolanda: _____

Umsjónarkennari: _____

Tilkynning berst dags: _____

Nemendur sem um ræðir:

Meintur þolandi:

Nafn: _____ bekkur: _____

Meintur gerandi/gerendur:

Nafn: _____ bekkur: _____

Nafn: _____ bekkur: _____

Hvers vegna leikur grunur á einelti? _____

Lýsing á aðstæðum (hvenær eineltið gerðist, í hverju það var fólgið, hversu oft?):

Hve lengi hefur eineltið staðið yfir? _____

Annað sem þarf að taka fram: _____

ÁVALLT SKAL GÆTA FYLLSTA TRÚNAÐAR VIÐ MEÐFERÐ EINELTISMÁLA

10.6 Tillaga að skráningu á úrvinnslu eineltismála

Nafn þess sem tók að sér umsjón málsins: _____

Dagsetning: _____

Hvað var gert í málinu?

Málalok:

10.7 Tillaga að spurningalistum um viðhorf, líðan og aðstæður nemenda

Upplýsingar sem fást með spurningalistum geta aukið skilning á aðstæðum nemenda og bætt viðhorf.

10.7.1 Kennarar

Nám og námsaðstoð

Nafn grunnskóla	algjörlega		hvorki né	algjörlega	
	sammála	sammála		ósammála	ósammála
Kennsluhættir miðast við að komið sé til móts við þarfir hvers og eins nemanda.					
Fjölbreytni í námi stuðlar að andlegri, félagslegri og líkamlegri styrkingu nemenda.					
Jafnræði er með kennslugreinum; t.d. er list- og verkgreinum gert jafn hátt undir höfði og bóklegum greinum.					
Námsaðstoð er miðuð við að allir geti stundað nám á eigin forsendum.					
Markvisst er unnið að því að efla sterkar hliðar nemenda til að auka vellíðan þeirra og hæfni til að takast á við ný verkefni.					
Aðstoð í bekk er miðuð við að koma til móts við þarfir hvers og eins.					
Sérkennsla er nægjanleg til að fullnægja ákvæðum um aðstoð og vegna sérþarfa nemenda.					
Námsaðgengi er jafnt fyrir fatlaða sem ófatlaða.					
Nemendum eru tryggð námstækifæri í samræmi við ákvæði námskrár.					
Tekið er fullt tillit til þeirra nemenda sem vegna máls, þjóðernis eða menningar eru frávik í námshópi.					

10.7.2 Allir starfsmenn

Nafn grunnskóla	algjörlega		hvorki né	algjörlega	
	sammála	sammála		ósammála	ósammála
Það er sameiginlegur skilningur skólasamfélags, foreldra og grenndarsamfélags að styrkja sýn skólans um velferð nemenda.					
Virk stefna er innan skólans um öruggt og heilbrigt skólaumhverfi.					
Óskir nemenda eru hafðar að leiðarljósi við mótun stefnu um heilbrigt og öruggt skólaumhverfi og heilsueflingu.					
Foreldrar og nemendur taka þátt í mótun stefnu um velferð nemenda og við endurmat.					
Virk forvarnarstefna er innan skólans.					
Öllum nemendum er skapað námsaðgengi óháð hugsanlegum félagslegum-, andlegum- eða líkamlegum kvillum eða fötlun.					
Stefna og verklagsreglur um velferð nemenda eru kynntar foreldrum sérstaklega, á kynningarfundum, í fréttabréfum og á vefsíðum skólans.					
Reglubundið mat fer fram á viðhorfum nemenda, heimila og grenndarsamfélags um líðan í skólasamfélaginu.					

10.7.4 Nemendur - Aðstæður í skólanum

	algjörlega sammála	sammála	hvorki né	ósammála	algjörlega ósammála
Kennslustofurnar eru hæfilega stórar.					
Það er gott loft í kennslustofunum.					
Það er ekki hávaði sem truflar eða veldur ónæði í kennslustofum.					
Matsalur er þægilegur.					
Það ríkir þægilegt andrúmsloft í matarhléi.					
Nám og kennsla fer ekki fram undir miklu álagi eða stressi.					
Kennslan er skipulögð.					
Það er vinnufriður í kennslustundum.					
Reglur skólans eru réttlátar.					
Agakerfi skólans er réttlátt.					
Ég get rætt trúnaðarmál við umsjónarkennara minn.					
Það er auðvelt að komast að hjá skólahjúkrunarfræðingi.					
Ég get rætt trúnaðarmál við skólahjúkrunarfræðing.					
Það er auðvelt að komast að hjá náms- og starfsráðgjafa.					
Ég ræði trúnaðarmál við náms- og starfsráðgjafa.					

10.7.5 Nemendur - Samskipti

	algjörlega sömu skoðunar	ég er sömu skoðunar	hvorki né	ég er á annarri skoðun	ég er allt annarrar skoðunar
Nemendum í mínum bekk líður vel saman.					
Okkur gengur vel að vinna saman í bekknum (t.d. í hópavinnu).					
Nemendur í bekknum hjálpast að (t.d. í verkefnavinnu).					
Bekkjarfélagarnir hjálpast að þegar vandamál koma upp.					
Nemendur skakka leikinn ef nemandi verður undir.					
Bekkjafélagarnir skipta sér markvisst af og segja frá ef einhver verður fyrir einelti.					
Ég á fleiri en einn góðan vin/fleiri en eina góða vinkonu í skólanum sem ég get leitað til.					
Skólafélagarnir taka mér eins og ég er.					
Kennararnir taka mér eins og ég er.					
Kennararnir umgangast okkur á réttlátan hátt.					
Flestum kennurum er umhugað um að okkur líði vel.					
Flestir kennarar eru vingjarnlegir.					
Aðrir starfsmenn taka mér eins og ég er.					
Aðrir starfsmenn umgangast okkur á réttlátan hátt.					
Það er auðvelt að komast að sameiginlegri niðurstöðu með öðrum starfsmönnum.					
Flestir starfsmenn hafa áhuga á að vita hvernig manni líður.					
Flestir starfsmenn eru vingjarnlegir.					

10.7.6 Nemendur - Ábyrgð

	algjörlega sömu skoðunar	ég er sömu skoðunar	hvorki né	ég er á annarri skoðun	ég er allt annarrar skoðunar
Foreldrum mínum er umhugað um skólagöngu mína og skipta sér af.					
Foreldrar mínir meta mikils að mér gangi vel í skólanum.					
Foreldrar mínir hvetja mig svo að mér gangi betur í skólanum.					
Foreldrar mínir aðstoða mig við heimanámið.					
Foreldrar mínir aðstoða mig ef upp koma vandamál sem tengjast skólanum.					
Foreldrar mínir eru fúsir að setja sig í samband við skólann og kennarana.					
Ég get fengið aðstoð annarra en foreldra við heimanám.					

10.7.7 Nemendur - Nám og námsaðstoð

	algjörlega sömu skoðunar	ég er sömu skoðunar	hvorki né	ég er á annarri skoðun	ég er allt annarrar skoðunar
Það sem ég geri í skólanum er metið að verðleikum.					
Ég er metin/n að verðleikum í skólanum sem persóna/einstaklingur.					
Kennararnir hvetja mig til að segja hvað mér finnst/leggja orð í belg.					
Skoðanir nemenda skipta máli við þróun skólans.					
Í mínum skóla taka nemendur þátt í að búa til skólareglur.					
Kennarar gera ekki óraunhæfar námslegar kröfur til mín.					
Ég tel mig vinna samvirkusamlega í skólanum.					
Ég sýni ábyrgð í námi.					
Ég þekki veikar og sterkar hliðar mínar í skólanum.					
Ég get fylgst með í kennslutímum.					
Ég hef lagt mig eftir námsháttum sem henta mér.					
Ég ræð við krefjandi verkefni þar sem reynir á eigið frumkvæði.					
Ég ræð við að einbeita mér að því sem er krafist af mér.					
Ég ræð við námsefnið.					
Ég fæ aðstoð frá kennaranum ef ég þarf á því að halda.					
Ég hef aðgang að námsaðstoð þurfi ég á henni að halda.					
Ég hef aðgang að sérkennslu ef ég þarf á henni að halda.					
Kennarar hvetja mig í námi.					
Mér er hrósað ef ég hef staðið mig vel.					
Ég á auðvelt með nám.					
Yfirferð námsefnis í flestum fögum er hæfileg fyrir mig.					
Í skólanum eru valgreinar sem höfða til mín.					
Félagslífið í skólanum er skemmtilegt/áhugavert.					

10.8 Tillaga að verklagsreglum sveitarfélaga um tilkynningu til foreldra vegna alvarlegra eða lífshættulegra slysa á börnum

Starfsmaður grunnskóla fer með barninu í sjúkrahús slysadeild, sjúkrahús eða heilsugæslu.

Við innritun barns á slysadeild, sjúkrahús eða heilsugæslu greinir starfsmaður frá því að slysið hafi ekki verið tilkynnt til foreldra. Slysadeildin, sjúkrahúsið eða heilsugæslan sér um að senda aðila úr áfallahjálparteymi til foreldra þar sem þeim er tilkynnt um slysið.

Þegar ástand barns er lífshættulegt er ekki æskilegt að tilkynna slysið í gegnum síma slíkt getur stefnt foreldrum í hættu.

10.9 Tillaga að eyðublaði vegna grunnupplýsinga um nemanda vegna slysa og bráðaveikinda

Nafn nemanda	Mynd af nemanda
Móðurmál	
Kennitala	
Heimilisfang	heimasími
Forsjáraðili – nafn og móðurmál – tengsl við barn faðir/móðir	gsm sími
Heimilisfang	heimasími
Vinnustaður (heiti hans, deild ef um flókinn vinnustað er að ræða og heimilisfang)	vinnusími
Forsjáraðili – nafn og móðurmál – tengsl við barn faðir/móðir	gsm sími
Heimilisfang	heimasími
Vinnustaður (heiti hans, deild ef um flókinn vinnustað er að ræða og heimilisfang)	vinnusími
Nafn á þeim sem á að hafa samband við ef ekki næst í foreldra	gsm sími
Heimilisfang	heimasími
Vinnustaður (heiti hans, deild ef um stóran vinnustað er að ræða og heimilisfang)	vinnusími

Er barnið með **ofnæmi**? Skráið allar þekktar tegundir ofnæmis.

Er barnið með greindan **sjúkdóm**? Skráið heiti sjúkdóms og nafn læknis sem annast barnið ef við á.

Tekur barnið **lyf** að staðaldri? Skráið öll lyf: heiti lyfs, magn og tímasetningu fyrir hverja inntöku.

10.10 Tillaga að skipulagi við undirbúning ferða á vegum skóla

- Einn starfsmaður er ábyrgðarmaður í ferðinni.
- Ábyrgðarmaður hefur lista yfir öll þau börn sem eru í ferðinni og upplýsingar um aðstandendur þeirra (t.d. afrit af [grunnupplýsingum um barn vegna slysa og bráðaveikinda](#)).
- Ábyrgðarmaður ber ábyrgð á að ferðasjúkrakassi/ferðasjúkrabakpoki sé tekinn með í ferðina.
- Ábyrgðarmaður þarf að vita nákvæma staðsetningu hópsins hverju sinni ef upp koma veikindi eða slys til geta hringt í Neyðarlínuna 112 eða foreldra.
- Mikilvægt er að farsími sé með í för.
- Tryggja þarf að fjöldi starfsfólks sem fer með sé nægilegur.
- Tryggja þarf eftirlit með öllum börnum. Góð leið til þess er að hver starfsmaður er ábyrgur fyrir ákveðnum hópi barna.
- Starfsmenn sem bera ábyrgð á ákveðnum börnum í ferðinni láta ábyrgðarmann vita að öll börnin séu til staðar áður en lagt er af stað í upphafi ferðar og á áningarstöðum.
- Mikilvægt er að börnin beri einhvers konar auðkenni, t.d. endurskinsvesti, þannig að auðveldara sé að fylgjast með hópnum.
- Huga þarf að því að börn séu rétt búin fyrir ferðina miðað við aðstæður og lengd ferðar.
- Mikilvægt er að halda börnunum saman í hóp og tryggja að þau verði aldrei viðskila við starfsfólk skóla eða foreldra/forráðamenn.

Gæta þarf að göngustígum en þar getur verið margvísleg umferð bæði reiðhjóla og rafknúinna ökutækja sem og gangandi vegfarenda.

10.11 Tillaga að verklagi við strætisvagnaferðir

- Einn starfsmaður fer fremst og gætir að allri umferð sem kemur á móti hópnum.
- Einn starfsmaður fer síðastur og gætir að umferð sem ekur framhjá hópnum og hefur yfirsýn yfir allan hópinn.
- Aðrir fullorðnir (starfsmenn og foreldrar ef við á) eru staðsettir nær götunni til að koma í veg fyrir að barn hlaupi út á götu.
- Þegar farið er inn í strætisvagn fer einn starfsmaður inn á undan, tilkynnir bílstjóra hvert ferðinni sé heitið og finnur pláss fyrir börnin. Að því loknu fer næsti starfsmaður inn.
- Börnin ganga inn eitt af öðru og fá sér sæti með aðstoð starfsfólks sem er inni í vagninum. Annað starfsfólks bíður úti og sér til þess að börnin haldist í röðinni.
- Starfsmenn hjálpast að við að koma börnum í sæti eftir því sem kostur er. Leitast skal við að börnin setjist alveg upp í sætin en sitji ekki á brún þess. Ekki er æskilegt að fleiri en þrjú börn séu í hverjum tveimur sætum. Barn skal aldrei sitja í miðjusæti aftast í vagninum.
- Einn starfsmaður fer inn allra síðastur eftir að hafa tryggt að öll börnin séu með í för.
- Gott er að starfsmenn dreifi sér og vakti útgöngudyr til að koma í veg fyrir börnin fari út á röngum stað.
- Þegar komið er á leiðarenda fer allt starfsfólkið út á undan börnunum að undanskildum tveimur starfsmönnum sem beina hópnum út úr vagninum.
- Starfsfólk sem er fyrir utan vagninn tekur á móti börnunum og lætur þau mynda röð eins langt frá götunni og unnt er. Aðgát skal höfð þegar stigið er út úr vagninum.
- Eftir að hafa talið börnin og tryggt að þau séu öll komin út og að ekkert hafi gleymst í vagninum, t.d. föt eða nestispoki, fara síðustu tveir starfsmennirnir út úr vagninum.
- Gefa skal bílstjóra merki um að öll börn séu komin út.

10.12 Tillaga að slysaskráningablaði fyrir skóla

Nafn barns	Nafn skóla
Fæðingardagur og ár	Kyn
Heimilisfang	Sími
Dagsetning slyss	Tími slyss

Slysastaður

íþróttahús	skólalóð	Tegund leiktækis
gangur	leiktæki úti	
snyrting	á leið í/úr skóla	
skólaeldhús/ mötuneyti	ferðalag	
verkgreinastofa	vettvangsferð	Annað
almenn kennslustofa		

Slysa Valdur, tegund slyss

högg af/við hlut	eitrun	Annað
bruni	vélar/tæki	
íþróttir	eggjárn	
fall	umferðaslys	
hras	áverki frá öðrum	

Skaddaður líkamshluti

höfuð	grindarbotn	fótleggur
háls	handleggur	hægri
hryggsúla	hönd	vinstri
brjóst	lærleggur	annað
kviður	hné	

Meiðsl

skrámur	bruni	klemmdist
mar	tognun	annað
skurður	brot	

Meðferð hjá

starfsmanni skóla	heilsugæslu	Annað
slysadeild	augnlækni	
tannlækni	foreldri	

Stutt lýsing á slysi

--

_____ Dags. Undirskrift og kennitala starfsmanns

10.13 Nokkur góð ráð um gönguleiðir barna í skólann

- Foreldrar bera fyrst og fremst ábyrgð á öryggi barna og það er því á ábyrgð þeirra að barnið komist á öruggan hátt í skólann. Mikilvægt er að hafa gott samstarf um þetta milli heimilis og skóla.
- Mikilvægt er að foreldrar finni öruggustu leiðina fyrir barnið að ganga í skólann. Það er ekki alltaf stysta leiðin. Öruggasta leiðin er þar sem barnið þarf ekki að fara yfir margar umferðargötur.
- Mikilvægt er að barnið noti endurskin. Best er að endurskin sé á fatnaði barna. Til að barnið sé sýnilegt þarf staðsetning endurskins að vera neðst á fatnaði þess og helst allan hringinn. Endurskinsmerki sem eru örugg og uppfylla kröfur um endurskin eru samkvæmt staðli EN 13356 en sá staðall gerir ráð fyrir að barnið sjáist af ökumanni úr 140 metra fjarlægð.
- Yngstu börn grunnskóla hafa ekki þroska og getu til að sjá fyrir hættur í þeirra nánasta umhverfi það er því mikilvægt að foreldrar fylgi yngstu börnunum í skólann og sækji þau á meðan þau eru að læra öruggu leiðina í skólann og þær hættur sem kunna að vera á leiðinni.

10.14 Tillaga að gátlista um forvarnir gegn ofbeldi, einelti og kynferðislegu áreiti

Verkefni	Staða:			
	ekki til	í vinnslu	í endurskoðun	í endurskoðun
1. FORVARNIR				
Forvarnastefnur gegn ofbeldi, einelti og kynferðislegu áreiti				
Kynning skólareglna				
Fræðsla, þjálfun og upplýsingamiðlun				
Símenntun starfsmanna				
2. VIÐBRÖGÐ				
Skráningarkerfi				
Tilkynningaferli				
Rannsókn á atvikum				
Gagnaskráning				
Kynning niðurstaðna				
Tilkynningar til barnaverndar				
3. ÚRLAUSN				
Ákvörðunarferli				
Endurhæfingarferli				
Brottrekstrarferli				
Lok agáferils				
Vinna með þolendur og gerendur				
Úrvinnsla erfiðra mála				
4. MAT				
Reglulegt endurmat				
Reglulegt mat á líðan nemenda				
Endurskoðun ferla				
Endurskoðun stefnu				